

کەسایەتییای میری د مەم و زینا ئەحمەدی خانی دا

رمضان حجی قادر

پشکا زمانی کوردی، کولێژا پەرورەدە و بنیات، زانکویا دھوک، هەرێما کوردستانی-عێراق.

((روزامەندی بە لافکرنی: 1 کانوینا ئیکێ 2013))

پۆختە:

ئارمانج ژ فێی فەکۆلینێ ديارکونا وی هۆنەرییە ئەوی خانی د مەم و زینا دا ب کارئینای ژ بو ئاشکراکونا ساویلکەییای میران، ئەو ژ ب ئینانا ئۆنەیان ژ مەم و زینا، ل دویف ریکین راگەھاندن و نواندن کو ئەو ژ ب ناؤ خو دا د بنە پینج ریک، کو رەخنە گران دەستپشانکرینە بو پیشکیشکون و وینە کرنا کەسایەتیان د بەرھەمێن چیرۆکنامێزدا. ژ بەر کو د مەم و زینا دا گرنگیە تاییەت ب کەسایەتیا میری هاتیە دان، دیسان ژ بو خو دوورئێخستنی ژ دروستکونا سەرگێژیان ژ لای میرین کوردان و سولتانی ئۆسمانیانقە، خانی تەکنیکە هۆنەری ب کارئینایە کو ب سانەمی دیتنا وی بەرامبەر میران خو ب دەست مروقی فە بەرنەدەت، چونکە د ناؤ هەمی بەرھەمی دا پەرش و بەلاؤ بوویە، ئەفە ژ بویە ئەگەرە کو هەندەک خویندەفان و فەکۆلەر وەسان هزرېکن کو خانی ل هەندەک جەهان ژ مەم و زینا ستایشا میران و ب تاییەتی میری جزیرا بۆتان کریت.

د فێی فەکۆلینێ دا دیاردبیت کو (میر) کەسایەتیە کا نەشرینە ل لای خانی.

فەکۆلین پیکھاتیە ژ کورتیە کا تیوری دەربارە ی کەسایەتی و دوو تەوهران:

تەوهری ئیکێ: خانی و میر د دیاجی دا، و فان لایەنان ب خو فەدگریت: دلسۆزیا خانی و میری ب ناؤ میرزا و میری دلخواز.

تەوهری دووی: وینە کرن و پیشکیشکونا میر زینەدینی یە د مەم و زینا دا.

کلیلین پەیفان: مەم و زین، میرزا، پیشکیشکون، میرزەینەدین، دیقەلانکی، کەسایەتی.

پیشەکی:

فەکۆلەری ب فەر دیت (کەسایەتیا میری) ب تنی هەلبژیریت و ریک ئەحمەدی خانی گرتی بەر ژ بو پیشکیشکون و وینە کرنا فێ کەسایەتی بیختە بەر شو فەکرنی. دەستپشانکونا میری د مەم و زینا دا، دی مە گەھینیتە وی چەندی کو ئەم ژ نیریک فێ میری ناس بکین.

فەکۆلەر گەلەک ب کورتی ل سەر لایەنی تیوری یی کەسایەتی ناخفتییە، چونکی فەکۆلین و پەرتۆک ل سەر جور و گرنگیا کەسایەتی د

مەم و زینا ئەحمەدی خانی ل چاؤ بەرھەمێن دی یین وێزەیی کوردی گەلەک یا ل سەر هاتیە نفیسین، وەلی ئەگەر ئەم بەراوردیەکی بکەین د نەقبا فێ شاکاری و بەرھەمێن وێزەیی بیانی دا، دی بینین کو گەلەک کیم یا ل سەر مەم و زینا هاتیە نفیسین، دیسان ئەوا ل سەر هاتیە نفیسین ژ ب گەلەک ژ وان فەکۆلینان هەمەلایەنە، و لایەنەک ب تنی نەئێخستییە بن فەکۆلین، لەورا

مشه‌نه، له‌ورا لایه‌نی پراکتیکی کریه ته‌وهر و سه‌نگا فه‌کولینی که‌تیه سه‌ر چه‌وانیا پیش‌کیشکرنا میری د مه‌م و زینی دا و ئاماژه ب دیرین (جووت قافیه) گری‌دای بابه‌تی ژ تیکستی د ده‌می پیدفی دا هاتیه دان، و ژیده‌ری نمونان ژی مه‌م و زینا خانی ب شرؤ‌قه‌یه که نوو یا په‌رویزی جیهانی یه، و ههر دیره‌کا هاتیت، ژمارا دیری (ل دویش یا په‌رویزی)^۱ هاتیه دهینان و بیی ئاماژه‌دان ب لاپه‌ری.

که‌سایه‌تی: -

زارافی که‌سایه‌تی ژ زمانی فره‌نسی هاتییه وه‌رگرتن و د بنه‌کوکا خو دا لاتینییه و بو وی که‌فلؤژانکی (persona) نه‌کته‌ران د کره‌به‌ر خو د هاته‌گوتن، و ل دیماهیکی بو که‌سایه‌تیا د کاری هونه‌ری دا د هیته‌وینه‌کرن هاته‌ب کارئینان^۲.

بوویه‌ر بیی که‌سایه‌تی نابیت و که‌سایه‌تی ژی نه ژ ده‌ر‌قه‌ی بوویه‌رانن و هنده‌ک ژ ره‌خنه‌گرین نوی، که‌سایه‌تی ب ره‌گه‌زه‌کی هه‌ری گرنگ د دهینن بو دابیشین فه‌گیرانی، چونکی که‌سایه‌تی نه‌گه‌رین پیکفه‌گری‌دانا ره‌گه‌زین دی (دهم، جه، زمان... هتد) بیی داستانی نه، د ده‌مه‌کی دا ده‌ما سالؤ‌خدانا دیمن و که‌سانین دی د هیته‌کرن زمان دروست د بیت، دیسان ده‌می که‌سایه‌تی ب روودانان رادبن کیشه و مملانی دروست دبن... ب فی چه‌ندی هنده‌ک ژ گرنگیا که‌سایه‌تیا ب بو مه‌دیاردیت. نه‌و گرنگی ژی ژ

سه‌رده‌مه‌کی بو سه‌رده‌مه‌کی دی جوداهی د که‌فته‌تیدا و هه‌می ده‌مان ب یه‌ک چاؤ و یه‌ک ئاست نه‌هاتیه‌دیتن، ههر بو نمونه‌ل سه‌دی نوزدی گرنگیه‌ک تاییه‌ت بیی هاتیه‌دان و ره‌خنه‌گره‌گ نه‌گه‌رین وی گرنگی د زفرینیت بو (په‌یدابوونا بهای بو تاکی د کومه‌لی دا و ئاره‌زوویا تاکی د سه‌روه‌ری دا)^۳.

تودوروؤ که‌سان ل گور گرنگیا رولی که‌س بیی رادبیت د فه‌گیرانی دا دابه‌شدکته و د که‌ته‌سی ته‌وهر:

ئیکی: که‌سین سه‌ره‌کی.

دووی: که‌سین لاهه‌کی.

سیی: که‌سین ب کاروباره‌کی به‌روه‌خت را د بن^۴.

د مه‌م و زینی دا پتر ژ که‌سه‌کی سه‌ره‌کی رولی خو د بینت و یه‌ک ژ وان که‌سایه‌تیا میره. د. نه‌وزاد سی که‌سایه‌تیا د فی داستانی دا ب که‌سین سه‌ره‌کی د هژمیرت (مه‌م و میر و زین)^۵. نه‌گه‌ر نه‌م بزاین ئیک ژ تاییه‌تمه‌ندیین که‌سایه‌تیا سه‌ره‌کی نه‌وه کو ئیکسه‌ر ناهیه‌ت ناسکرن، به‌لکو هی‌دی هی‌دی و د گهل پیش‌کفته‌نا روودانان د هیته‌ ئاشکراکرن، ئانکو تاکو چیرؤک ب دویماهی نه‌هیت مرؤف نه‌شیت ب دروستاهی وی که‌سایه‌تی بنیاسیت، نه‌ف تاییه‌تمه‌ندییه د که‌سایه‌تیا میری دا به‌رجه‌سته د بیت و تاکو مرؤف ژ مه‌م و زینی ب دیماهی نه‌هیت مرؤف ب دروستاهی میری ناسناکته. تاییه‌تمه‌ندییه‌کا دی یا که‌سایه‌تیا سه‌ره‌کی نه‌وه، وی ته‌وهری پیک د ئینیت کو

و(زین) ژ فولکلوری هاتینه وهرگرتین، وهلی مه‌مۆ ژ عه‌ره‌به‌کی مه‌غری کره کورده‌کی جزیرا بۆتان و که‌سایه‌تیا (حه‌یزه‌بوون) ژ خه‌یالا خۆ دروستکریه.

پیشکیشکرنا که‌سایه‌تیا: بۆ وینه‌کرن و پیشکیشکرنا که‌سایه‌تیا پۆلینکرتین جودا هه‌نه بۆ نمۆنه (فیلیپ هامۆن)^۵ پیفه‌ری چهندی و پیفه‌ری جورى ب کارئینایه، وهلی گه‌له‌ک نفیسه‌ران هه‌ردوو ریکین هه‌والی (راگه‌هانندن) و نواندن ب کارئینایه و د فی فه‌کۆلینی دا ده‌ستنیشانکرنا که‌سایه‌تیا میری ب وان دوو ریکان هاتیه پراکتیککرن، کوئه‌و ژى د ناؤ خۆدا دبنه پینج ریک، و ب فی رهنگی ل خاری:^۸

۱- ده‌ستنیشانکرنا که‌سایه‌تیی ب ریکا سالۆخدانا سه‌روسیمما و جلك و ره‌وشا جفاکی و پیکهاتا له‌شى.

۲- ده‌ستنیشانکرن ب ریکا سالۆخدانا ره‌وشتی که‌سایه‌تیی ژ لایئ فه‌گیره‌فه.

۳- ده‌ستنیشانکرن ب ریکا هزرین که‌سایه‌تیا، کو که‌سه‌ک ده‌رباره‌ی که‌سه‌کی دی باخفیت و به‌حسی ره‌وشتی وی بکه‌ت.

۴- ده‌ستنیشانکرن ب ریکا دانوستاندنان.

۵- ده‌ستنیشانکرن ب ریکا وینه‌کرنا کریارین که‌سایه‌تیی.

که‌سین ده‌ورووبه‌رین خۆ د بزیت و رولی گرنگ د گبیت. ئە‌فه‌تایه‌مه‌ندیه ل ده‌فه‌میری د هیته‌دیتن و د باهرا پترا وینان دا که‌سایه‌تیا میری یا دوورپینچکریه ژ که‌سانین دی و د گهل رابوون و روینشتنا وی بوویه‌ر په‌یدادبن و که‌سایه‌تیین دی ژى ب بزاف د که‌فن، دیسان د ئاڤاکرن و پیشفه‌چوونا روودانان دا رۆله‌کی به‌رچاؤ د بینیت. ل دویف دابه‌شکرنا ره‌خنه‌گر (محمد عزام)، که‌سایه‌تیا میری د مه‌م و زینی دا ژ جورى قاره‌مانین سلبی د هیته‌هژمارتن، کو ئە‌فه‌جوره قاره‌مانه‌(به‌ایان بن پی دکه‌ت و د سه‌ر که‌له‌خان را دچیت ژ بۆ گه‌هشتنا هیفین خۆ بین نه‌ساخ)^۶.

ده‌رباره‌ی ژیده‌ر و هه‌لبژارتنا که‌سایه‌تیا، نفیسه‌ر د نازادن کا که‌سایه‌تیین چیرۆکی ژ هنر و خه‌یالا خۆ ب ئافرینن یان ژى ژ ژیده‌ره‌کی دیرۆکی، ئە‌فسانه‌یی، چیرۆکین پروبووچ یان ژى ژ که‌سایه‌تیین خۆدان باگره‌وه‌نده‌کی مللی وهربگرن. خوینده‌فان یان ژى ره‌خنه‌گر نه‌شیت بیژیته‌نفیسه‌ری کا بۆچی یان ژبه‌ر چی یان نابیت تۆ فی جورى که‌سایه‌تیا بمه‌زینى دناؤ به‌ره‌مه‌مین خۆ دا، وهلی خوینده‌فان و ره‌خنه‌گر د شین ل وان دافان بگه‌رهن ئە‌وین سه‌رکه‌فتن و سه‌رنه‌که‌فتنا به‌ره‌مه‌مین وپژه‌یی ئاشکرا د که‌ن.

ئه‌حمه‌دی خانى که‌سایه‌تیین داستانا مه‌م و زینی ژ خه‌یالا خۆ، ئە‌فسانان، دیرۆک و جفاکی کوردی وهرگرتینه و ئە‌و تشت کرینه ژیده‌ر بۆ داستانا کوردان، هه‌ر بۆ نمۆنه هه‌ردوو که‌سایه‌تیین(مه‌م)

ته‌وه‌ری یه‌که‌م: خانی و میر د دیباجی دا:

دلسوزیا خانی:-

خانی داگیر که‌رین کوردستانی ب (له‌ئیم) د دت نیاسین و وه‌لات د بن فه‌رمانه‌واییا وانقه وه‌کی کافله‌کی ویرانه و بووم لی خو‌دان، وینه دکه‌ت. نه‌وی ژ دل دقیا کورد حوکمی ل خو بکه‌ن(خانی که له پیشه‌کی چیرۆکه‌که‌یدا تامه‌زرۆبی خو‌ی بو پیکه‌ینانی حکومه‌تیکی یه‌که‌گرتوی کوردی ده‌رته‌بری که پشت و په‌نای گه‌لی کورد بی....)^۹. نه‌و داگیر که‌ره وه‌کی (سه‌عالیکا) حوکمی ل کوردان د کن و وه‌لات وه‌کی کافله‌کی بی خو‌دان که‌تیه ده‌ستی دز و جه‌ردان و خه‌لک ژی د بی ریبه‌رن و که‌تینه بن فه‌رمانا وان، له‌ورا بی چافی خو د گیرینیت (به‌لکی) میره‌کی کوردان په‌یدا بیت و ل هه‌وارا به‌لنگازان به‌یت:

۲۰۵ غه‌م خواری د کر ل مه یه‌تیمان

دینا نه ده‌ری ژ ده‌ست له‌ئیمان

۲۰۶ غالب نه‌د بوول سه‌ر مه نه‌و ژرۆم

نه‌د بوونه خه‌رابه‌یی د ده‌ست بووم

۲۰۷ مه‌حکوومی عه‌لییه و سه‌عالیک

مه‌غلووب و موتیعی تورک و تاجیک

ب چافی خو د دیت کو زمانی کوردی تنی

بی مای وه‌کو زمانی ناخفتنی و زمانی عه‌ره‌بی

زمانی ئاینی، و ل کوردستانی وه‌کی زمانه‌کی

پیرۆز سه‌ره‌ده‌ری ل گه‌ل د هاته‌ کرن و نقی‌سین بی

د هیتنه‌ کرن، و زمانی تورکی زمانی ده‌وله‌تی و

به‌رژه‌وه‌ندییا بوو، و زمانی فارسی ژی زمانی

نه‌ده‌بیاتی بوو، نه‌زانینا کوردان ژی ببوو نه‌گه‌ر پشتا خو بدن زمانی کوردی و نقی‌سین بی نه‌هیتنه کرن. خانی ژی د زانی زمان پیناسا ملله‌تی یه ، له‌ورا نقی‌ساندنا فی به‌ره‌می ب زمانی کوردی بهایی وی بلندتر لی کریه (ته‌نی نقی‌ساندنا ب زمانی کوردی، د وی ده‌ما تاریخی ده، خه‌باته‌که کوردینی یه و پر مه‌زن بوو).^{۱۰} خانی د زانی که‌سه‌ک کوردان ب چ ناهژمیریت چونکی نه ملله‌ته‌کی خو‌دان په‌رتۆکه، و نه‌فه وی بنیاته‌ک بو فی چه‌ندی ده‌ینا:

۲۴۰ دا خه‌لق نه‌بیژتن کو نه‌ک‌راد

بی مه‌عرفه‌تن ب نه‌سل و بونیاد

۲۴۱ نه‌نواعی مله‌ل خودان کتیب

کورمانج ته‌نی دبی حسین

خانی د بینیت کو ملله‌تی وی د هندابوون و

ره‌وشه‌کا خراب دایه و ژ هه‌موو لایه‌کیفه د هیتنه

کوشتن و که‌سه‌ک چ حسییا بو فی گه‌لی هنده

مه‌زن و میرخاس ناکه‌تن، و وی باش د زانی کو

نه‌گه‌ری فی نه‌هامه‌تی و بن ده‌ستی میرین

کوردانه:

۲۰۹- تابعیه‌تی وان نه‌گه‌ر چ عاره

نه‌و عاره ل خه‌لقی نامداره

۲۱۰- نامووسه ل حاکم و نه‌میران

تاوان چیه شاعر و فه‌قیران

دیاره خانی دیفه‌لانکی و قه‌بوولکرنا بن

ده‌ستی ب شه‌رم و بی نامووسی دده‌ته زانین، و د

عه‌ینی ده‌می دا هه‌ژار و شاعران ژ فی گۆنه‌ها

هنده مه‌زن بی گۆنه‌ه د هژمیریت و نه‌فه ژی بو

بوسلمانان ب قهله‌می و شهری هاته ئافا کرن و گه‌له‌ك عه‌رد ژ جیهانی قه‌گرت، ویی بقیّت بت ده‌ولت چه‌ك و خو ئاماده‌کرن بو پیدقییه:

۲۱۲- له‌ورا کو جهان وه‌کی عه‌رووسه

وی حو‌کم د ده‌ستی شیرئ رووسه

خانی د دیت میرین کوردان ل سهر سفرا خه‌لکی هه‌ژار و به‌لنگاز دژین و به‌رامبه‌ر داگیرکه‌ران خو به‌ردایه ئاخئ و ئاماده‌نه وه‌کی کویلان هه‌ر تشته‌کی بو سولتانان جیه‌جئ بکه‌ن، له‌ورا که‌تیه د هه‌فرکیئ دا د گه‌ل شاه و سولتانان و وژدانا وی ره‌حەت نه‌بوویه تاکو ب زمانی کوردی و بو خه‌لکی کورد ره‌وشا وان ده‌بنت به‌رچاؤ، کو ب دیتنا خانی ژ وی ره‌وشئ خراب‌تر نینه، و گۆمان ل ده‌ؤ نه‌مایه کو زۆلم و زۆری گه‌هه‌شتیه گۆپیتکی، و کورد وه‌کی ئیتیمان لیه‌هاتینه و که‌تینه د ده‌ستی گورگاندا، و خه‌مخۆریا وی د بته نه‌گه‌ری وی چه‌ندی کو پرسیار بکت ئه‌ری تاکو که‌نگی نه‌ؤ ره‌وشا خراب دی مینت:

۱۹۱ دا که‌شف ببن ل به‌ر مه‌ نه‌حوال

کانئ دبتن مویه‌سسهر ئقبال؟

۱۹۲ ئدبارا مه‌ وی گه‌ها که‌مالئ

ئایا بوویه قابلئ زه‌والئ؟!

۱۹۳ یا هه‌ر وه‌هه‌ دی ل ئستوابت

حه‌تنا وه‌کو ده‌وری مونه‌ها بت خانی ل میره‌کی د گه‌رها چاره‌کی بو ئیشا جفاکی خو ببینت و وی هزر دکر کو به‌خته‌وه‌ری د نه‌ختوباریئ دابه و نابت میر ب

وی چه‌ندی د زفریت کو نه‌ؤ جوره‌ که‌سه و ته‌خا جفاکی د بی ده‌سه‌لاتن و بی بشیت فئ دیقه‌لانکیئ بنبر بکه‌ت تنئ میرین کوردانه، ل قیری راستیه‌کا ته‌حل د هیته‌ پیش نه‌و ژئ ده‌ما (قه‌کۆله‌رین کورد - به‌لکی ژ دلسۆزیا خو- کیماتیئ جفاکی خو یئ بووری نه‌بینن یان ژئ چاڤین خو ل کولفه‌همیا میرین خو ب نقینن، و کیماتی و چه‌وتیئ وان نه‌نقیسن، ب تایه‌تی ژئ د گه‌ل فان کیماتیان و ب فان بارودۆخان را پی‌راهاتینه، هه‌زا وان بو وه‌لاتئ وان نه‌و هانداینه د سهر فان چه‌وتیان را ببوورن و گۆتنا - ب تنئ باشیئن میرین خو بیژن- بو خو کریته شه‌نگه‌سته) ۱، وه‌لی نه‌هه‌دی خانی چاڤئ خو ل فان کیماتیان نه‌نقاندیه و ده‌ستی خو ده‌بنایه سهر جه‌ئ ئیشانی و کیماتیئ میران ده‌بنایه به‌رچاؤ و چاره‌سه‌ری ژئ دیتیه و که‌س ل هه‌وارا وی نه‌هاتیه و ده‌ما به‌حسئ به‌لافبوونا ئاینئ بوسلمانان ب وی له‌زگینیئ د که‌ت د بیژیت: پیغه‌مبه‌ری بانگه‌وزیا خو ب شیرئ و ده‌فی(په‌رتۆکی) دکر:

۱۳۰- ده‌عوا خو د که‌ت ب ده‌ست و نه‌زمان

ده‌ستی وی ب سه‌یف و ده‌ؤ ب قورئان

۱۳۱- خو‌ش خله‌قه‌ته‌هه‌م ره‌سووله‌هه‌م میر

پر حکمه‌ته‌هه‌م کتابه‌هه‌م شیر

قه‌کۆله‌ر د فان ریژکان دا وه‌سان بو دچیت کو خانی د بیژته‌ میرین کوردان: نه‌فه‌ په‌رتۆک و پرۆژه ژ من و ب کارئینانا چه‌کی و شیران ژئ هوون بی رابن، چونکه‌ ده‌وله‌تا عه‌ره‌بی و

که‌سانین وه‌کی به‌کۆی بهینه‌خاپاندن و د‌گۆت
(ئه‌گهر میر ببا خۆدان ته‌خت ئه‌م دا بین خۆدان
به‌خت و میر ببا خۆدان تاج ئه‌م دا ب ره‌واج
که‌فین و سه‌رکه‌فتن دا باهرا مه‌بیت، ب فئ
چه‌ندی به‌ری خۆدایه‌ میره‌کی کوردان، کو ئه‌و
ژی میرزایه.

میری ب ناڤ میرزا:

سه‌عدیی شیرازی به‌ندا ئیکی ژ گۆلستانی
ته‌رخانکریه بو سه‌ره‌اتیین شاه و میران و ب
ره‌نگه‌کی نه‌ راسته‌وخۆ د چل و ئیک چیرۆکاندا
رینمایان ئاراسته‌ی سه‌رکردان د کت، و د
چیرۆکا (٤١)ی دا د بیژیت: ژ ئه‌سه‌که‌نده‌ری
پرسین کا چه‌وان شیا فان هه‌می وه‌لاتان بیخته د
بن ده‌ستی خۆ فه‌؟. ئه‌و د بیژیت: چی وه‌لاتی من
گرت ملله‌تی وان من نه‌ دئیشاندا^{١٢}. خانی ژ
قیایه‌ ریکی نیشا میرین کوردان بده‌ت داکو
دادپه‌روه‌ریی دناڤ خه‌لکی دا په‌یره‌و بکه‌ن، چونکه
وی د دیت د سه‌ر وی ره‌وشا هنده‌ خراب را،
میرین خۆدان شیان ل ناڤ میرگه‌هین کوردان
هه‌بوون و ژ لایی مادی و وره‌یی فه‌ چ ژی کیم
نه‌بوون، بو نمۆنه‌ ده‌ما به‌حسی میره‌کی میرگه‌هه‌کا
کوردان د که‌ت ب فی ره‌نگی سالۆخ دده‌ت، و
دبیژیت:

٢٧٥ میری کو ب ناڤ میرزا یه

مه‌حزا نه‌زه‌را وو کیمیایه

٢٧٧ سه‌د بار هه‌بن فلووسی ئه‌حه‌ر

ده‌رحال د که‌ت ب یه‌ک نه‌زه‌ر زه‌ر

٢٧٨ ئه‌علائی د که‌ت ب قه‌هری ئه‌دنا

ئه‌دنائی د که‌ت ب لوتفی ئه‌علا

٢٧٩ پاشان دگرت وه‌کی ئه‌سیران

نازا دکه‌تن وه‌کی فه‌قیران

٢٨٠ هه‌ر روژی هه‌زار بینه‌وایان

هه‌ر له‌حزه‌ ب لوتفی سه‌د گه‌دایان

٢٨١ زه‌نگین د که‌تن ب ده‌ستی هه‌مه‌ت

حکمه‌ت ئه‌وه‌ ناکه‌تن چوو مننه‌ت

ئه‌ڤه‌ میری هه‌ڤچاخی خانی. سه‌د بارین

فلسین سوڤ د کیلیکه‌کی دا یان ژی ب

مۆه‌ره‌کی د شیت بکه‌ت سه‌د بارین زیڤی. هه‌ر

که‌سه‌کی وی به‌ری خۆ دایئ ئه‌و بلند بوو و بو

مال و مه‌زهل و هه‌ر که‌سه‌کی وی پشتا خۆ دایئ،

خۆلی پی وهر بوو. ب ئیخسیری پاشان دگرت و

وه‌کی هه‌ژاره‌کی به‌رده‌ته‌ کولانان. د شیانین وی

دایه‌ و بی مننه‌ت، ب سه‌دان و به‌لکی ب

هه‌زاران هه‌ژاران و بی نه‌وایان ده‌وله‌مه‌ند بکت.

هۆزانقان گه‌هه‌شتیه‌ وی باوه‌ریی کو گه‌له‌ک

ده‌ره‌نگه‌ و پیدڤیه‌کا مرۆڤایه‌تی و نه‌ته‌وه‌یی یه‌ ل

سه‌ر وی، ئه‌و وی ره‌وشا کوردان یا خراب بو

میره‌کی کوردان شوڤه‌بکت و ده‌ردی هه‌ری

گران ده‌ستیشان بکت و چاره‌کی ژپرا بینیت.

له‌ورا پرۆژه‌یه‌کی پیشکیشی میری هه‌ڤچاخی خۆ

(میرزا)ی د کت. ئه‌و میر، میری کی ژ میرگه‌ها

کوردانه‌؟. کو وی ده‌می گه‌له‌ک میرگه‌هه‌بوون.

زۆربه‌یا ره‌خه‌نگر و خانی ناسان وه‌سان هه‌زردکن

کو ئه‌ڤه‌ میرزایه‌ میری جزیرا بو‌تانه‌ و هه‌نده‌ک ژی د

بیژن میرزا میری بازیدی بوو. ئه‌ڤه‌ ناڤه‌ ناڤه‌کی

فه هافیتی، وهلیّ خانی ییّ گههشتیه ویّ باوهرییّ
 کو گهلهك ژ میرین کوردان چ میرزا بت یان ب
 دههان میرین دی کول سهردهمیّ خانی ههبوون،
 یان ژ ی ژ بهری سهردهمیّ خانی بن، بو نمونه دهما
 بهحسیّ میر زینهدینی دکت کو میرهکیّ خودان
 شیانیّ کوردان بوو و ژ بهری خانی فرمانره واییا
 جزیرا بوّتان د دهست دا بوو، و ل پینج جهان ژ
 داستانیّ ب درپژوی و زهلالی بهحسیّ شیان و
 دهوله مهنديا وی هاتیه کرن و ژ جووت قافیا
 ۳۶۴ تا کو ۳۸۴ و ل سهر زاریّ فهگیریّ
 داستانیّ کو خانی ب خو یه و شیانیّ فی میری د
 دهینت بهر چاؤ و پاشی و ل دهما خازگینین سستیّ
 بو تاجدینی شیانیّ میری دیسان دیاردین
 ههروهسان ل روژا داوهتا تاجدینی و سستیّ
 و دیسان ژ جووت قافیا ۱۴۵۸ ی تا کو ۱۴۷۲
 سالوخیّن باغ و رهزیّ میری دکهت، کو
 کهسهکیّ وهکی میری بوّتان نه بیت نه شیت بیت
 خودانیّ فیّ بهرفره هیی. ههروهسان دهما زین، ژ
 بهری مرنیّ وهسیه تیّ ل براییّ خو دکت و
 داخازیّ ژ ی دکت کو خیرا ویّ بدت. ههلبهت
 ژ فان پینج دیمه نان دیاردبت کو خانی دقیت
 گوّمانیّ نه هیلت و بدت خو یا کرن کو نه فی
 میری شیانیّ مهزن بین مادی و مهعنه وی
 ههبوون. ژ بلی کوردان سیّ نه ته وهیین دی
 کرنوش بوّ دبرن، مال و مالکیّ وی، زیّر و
 حوری و غولمانین وی نه دهاتن هژماری. ژ
 حاته می و روّسته میّ نه فسانه بی چاقتیرتر و
 پاله وانتر بوو، وهلیّ مفاییّ ملله تیّ وی تپدا نه بوو

ناشوی بیّت، یان ژ یی راستی بیت یان ژ ی
 میری چ میرگهه بیت؟! چ گوهرین ناکهفن
 بابه تی و یا گرنگ نه وه کو خانی ب ناشکرایی د
 بیژیت من پیشنیارین خو پیشکیشی میره کیّ
 کوردان کرن، وهلیّ مخابن وی چ گرنگی پیّ نه دا
 و بوّ خو نه کر خه م:

۲۷۴ لیّ حاکمیّ وهفتیّ مه عرفه تناك

مه سموع نه کر ب سه معیّ ندراک
 د. نوره ددین زازا د بیژیت (دژمن نه هشت کو
 شیره تین شاعیریّ مه د سهریّ میره کاندا جی
 بگره) ۱۳. تشته کیّ سهیره خانی ل فیّ لافان ژ
 خوداییّ مه زن د کهت کو پشته فانیّ فی میری
 بیت و یی بهرده وام بیت ل سهر حوکمیّ خو:

۲۸۴ نه ما نه زهرا و و زیده عامه

لهو خاسیّ نه زهر ژ دل نه دامه
 ۲۸۵ نه و رهجه تیّ خاسه بوّی عهوامیّ

یا ره ب بده وی تو ههر دهوامیّ
 مه م شهره ف د بیژیت: هه رچه نده نه فی میری
 ئاوری ل هزرین خانی نه داینه، وهلیّ د عهینی ده می
 دا نه بوویه ئاسته نگ د ریکا هزر و به ره مهین وی
 دا، لهورا وه کو نه ختوباری خانی دو عا بوّ د که تن
 و ژ لایه ک دی فه دا خه لک بزنان کو هه موو
 میرین کوردان نه وه کو زینه دینی د بنه کو کا خودا
 عه ره بن و کورد ژ ی چید بیت بن میر ۱۴. دیاره
 خانی یا هزرکری میره کیّ کوردان حوکمی ل
 کوردان بکهت باشتره ژ ئیکیّ نه کورد.

وه سا دیاره کو ئاریشا خانی نه ه میره ب تنیّ
 نینه. راسته فی میری پرۆژیّ خانی ییّ پشت گوّه

چونکی شیره‌تکاری وی به‌دره‌وشته‌کی کینه داربوو. خانی شاره‌زایی جفاک و جوگرافیا کوردستانی یه، و دبیت مللهت یی که‌تیه و نالینا ویه ژ بی خۆدانی و بن ده‌ستی، فیجا ژ نه‌چاری ل میره‌کی د گهره‌یت خۆدانی هنده‌ک تاییه‌تمه‌ندیابت.

میری دلخواز:

هه‌لگری باری گران، خانیی داهی ل گه‌له‌ک میرگه‌هین کوردان یی گه‌ره‌های و نه‌و ب خۆ ژ ی ژ مال و نیریکین میرانه و یی گه‌هه‌شتی نه‌نجامه‌کی کو نه‌فین هه، تنی ته‌فشیی به‌ری خۆ نه و وان های ژ مله‌تی نینه. دهرباره‌ی فی چهندی ته‌حسین دۆسکی دبیت: (به‌رؤفاژی هه‌موو شاعرین دی نه‌وین د بیژن: زه‌مانی به‌ری نوکه نه وه‌کی نوکه بوو، نه‌م به‌ری دچیت بووین، خانی د بیژیت: ژ نه‌زل وهره حالی مه یی هویه)¹⁵. هه‌لبه‌ت د دیباجی دا به‌حسی میرزای د که‌ت و د داستانی دا به‌حسی زه‌ینه‌دینی د که‌ت وه‌لی نه‌فه نابیت نه‌گه‌را وی چهندی نه‌م وه‌کو دوو بابه‌تین ژیک جودا فه‌کولینی ل سهر بکین (ده‌ستپیک د هیتنه هژمارتن وه‌کو کلیلا خاندنی. ب گۆتنه‌کا دی نه‌و خاندنا نفیسه‌ری یه بو تیکستا وی)¹⁶، وهرگرتنا دانپندانان و په‌یدا کرنا گروڤان دهرباره‌ی تیکستی گرنگه‌ک تاییه‌ت هه‌یه و ره‌خنه‌گره‌ک د بیژیت (ل دویف میتودین نوی یین ره‌خنی، گرنگه‌ک تاییه‌ت د هیتنه دان ب گۆتین نفیسه‌ری دهرباره‌ی سه‌ربوورین وی)¹⁷ چ

چا‌فیکه‌شتین رۆژنامه‌گه‌ری د گه‌ل خانی نه‌هاتینه سازکر، دا کو خال ل سهر پیتان به‌ینه‌دینان، وه‌لی فه‌کۆله‌ر وه‌سان بو دچیت کو دیباجا مه‌م و زینی مروفی د گه‌هینیه‌ت گه‌له‌ک راستیان دهرباره‌ی جفاک و میر و داگیرکه‌ران. نه‌گه‌ر میرزا نمونا میرین هه‌فچه‌رخین خانی بت، میر زه‌ینه‌ددین نمونا میرین به‌ری سه‌رده‌می خانی یه، ل فیی دیاردبیت کو گه‌له‌کا گرنگه‌ مروڤ بو شوڤه‌کرنا که‌سایه‌تیا زه‌ینه‌دینی مفای ژ دیباجی وهربگریت. خانی یی هاتی و چیرۆکا مه‌می ئالان یا فولکلوری یا هه‌لبژارتی و کریه بنس‌ترا په‌رتۆکا کوردان داستانا (مه‌م و زین) ی و میر زه‌ینه‌ددینی میری جزیری، کو یه‌ک ژ قاره‌مانین سه‌ره‌کی یین مه‌م و زینی یه و میری کوردان بوو، ب دوور و دریزی که‌سایه‌تیا وی دیاردکت، و ددته نیاسین جار ب ده‌فی وی ب خۆ و جار ب کریارین وی و جار ژ ب دان و ستاندین که‌سایه‌تیین داستانی و جار ژ ب فه‌گیرانا راسته و خۆ ژ لایی فه‌گیریی داستانی فه. ل فیی نه‌م د شین بیژین، گرنگیا که‌سایه‌تیا میری ل ده‌ف خانی نه‌گه‌ره‌کی سه‌ره‌کی بوویه کو خانی نه‌رابوویه ب فه‌هاندنا چهن دیره‌کین شعری یان ژ ب چهنده‌سیده‌یه‌کان سلکین میری سپی بکه‌ت، نه‌وی ب هونه‌ره‌کی بلند و داستانه‌ک چ جارن ژ بیرنه‌چیت و ب هۆکارین پیشکیشکرنا که‌سایه‌تیان کو تا‌کو نوکه ژ ی گه‌له‌ک ژ وان ریکان ل کارن و ب تاییه‌تی ریکا نمایشکرنا که‌سایه‌تیان، کو خانی هه‌ردوو تایین وی ب جوانی ئیخستینه د خزمه‌تا به‌ره‌می خۆ مه‌م و

زینی دا. ئەڤه دی ل تهوهری دووی هیتته پراکتیکرن.

خانی ل دهرفه‌ته‌کی گه‌راهیه دا بشیت کیماسیین حاکم و میران ده‌ینت به‌رچاڤ و خو و داستانا خو ژی تۆشی چ گرفتارییا نه‌کەت، فیجا گرنگی و که‌شاتی و خو‌مالی و به‌ر‌به‌لاڤ بوون و جهی ئی چیرۆکی د ناڤ مله‌تی کورد دا کو ره‌نگه چ کورد نه‌بن گو‌هل ئی چیرۆکی نه‌بووی. بووینه ئە‌گەر کو خانی ئی چیرۆکی هه‌لبژیریت و بکه‌ته شه‌نگه‌ستی مه‌م و زینی و گه‌له‌ک هزر و دیتنن خو تیدا ده‌ینتته به‌رچاڤ:

۳۲۱ شهر حا غه‌می دل بکم فه‌سانه

زینی و مه‌می بکم به‌هانه

۳۲۲ نه‌غمی وه ژ په‌رده‌یی ده‌رینم

زینی و مه‌می ژ نوو فه‌ژینم

گه‌لو خه‌مین خانی چ بوون؟. دا ژ دلی خو بینتته ده‌ر. د دیرا ۱۸۳۹ دا خانی خو ب زینا وه‌کی داڤه‌کا مووی زراڤ و زه‌عفه‌رائی زه‌ر وه‌که‌ه‌ڤکریه. د گه‌له‌ک دیر و وینان دا به‌حسی نه‌ساخی و برین و ده‌ردی کوردان دکەت، بو قانا ژی ده‌رمان و نوژدار پیدئینه.

کا چه‌وان نوژداره‌کی ب وه‌فا و چه‌کدار ب زانست و ته‌کنۆلۆجیایی د به‌ر نه‌ساخی خو‌را دجت و ئیشین وی ده‌ست نیشان دکت و پاشی چاره‌یی بو د نقیسیت، ئها وه‌سان خانی ژ هه‌می لایه‌کی فه‌ جفاکی کورد خاندی و فه‌خاندییه و ل ده‌ردووران فکرییه و پاشی پیشنیارین خو پیشکیشی میرزای دکەت، پشتی ژی بی هیقی د

بت. د دیباجی دا، ژ دیرا ۱۹۴ تا کو دیرا ۲۴۷ چه‌ند جاران خانی ل میره‌کی د گه‌ره‌یت دا کو جفاکی کوردی بیخته سه‌ر ریکه‌کی و خو ناسبکت. جارا شه‌شی د بیژیت: گه‌ر دی هه‌بو مه ژی خو‌دانه‌ک، باشترین گروڤه کو خانی ژ میرین کوردان یی بی هیقییه، و د عه‌ینی ده‌می دا هه‌بوونا میره‌کی دلخواز پیدئیه‌کا هه‌روه‌ره‌(ئه‌هه‌دی خانیش هه‌ر له‌م رووه‌وه هه‌ستی به‌ گرنگی بوونی پیشه‌وا و رابه‌ریک کردوو هه‌ که‌ شایانی ئە‌وه بیته رابه‌راهه‌تی گه‌لی کورد بکات)^{۱۸}، له‌ورا ل پاشایه‌کی د گه‌ره‌ت هه‌لگری سالۆخه‌تین تایه‌ت بت د اکو بشیت ده‌وله‌ته‌کا کوردی پینکینیت و ملله‌تی کورد ژ نه‌خۆشی و دبه‌لانکی قورتالبکه‌ت. سه‌باره‌ت ئی چهندی مزووری د بیژیت(خانی گه‌له‌ک هزرین خو‌یین سیاسی و فه‌روه‌رگیرانی کرینه د پاخلا میرا ندا. ب هزرا خانی میری بکاریت کار و بارین میره‌گه‌یی و خه‌لکی وی ب سه‌رفه‌رازی ریتقه‌بیته، دئی هه‌ک نیشان و خاسیه‌تین تایه‌تی هه‌بن وه‌ک: ۱- میری ره‌وشه‌بیری چانده‌فان. ۲- میری دووربینی سیاسه‌تفان. ۳- میری ویره‌کی شیر هه‌لگر. ۴- میری مه‌ردی میه‌ره‌بان. ۵- میری ژ نقشی قوره‌یشیان.^{۱۹} د خالا پینجی دا ئە‌ز د گه‌ل مزویری نینم، راسته خانی د چیرۆکی دا میر زینه‌دینی دبت سه‌ر نقشی خالد کوری وه‌لیدی و خو‌دانی شیانین مه‌زنه، وه‌لی د عه‌ینی ده‌می دا، ئە‌وی وه‌کو میره‌کی ساویلکه و دوورپینچگری ب تارباتی و نه‌زانینی ل قه‌له‌م

پیشکەش بکەن، وە یان لە لایەن کەسێکی دیکە وە
پیشکەش بکەن^{۲۰}. پیشکیشکرنا کەسایەتی ب
قی ریکی، خویندەقانی ناچار د کەت کو ئەو ژێ
هزری د کەسایەتی دا بکەت و هیدی هیدی د
گەل پیشقەچوونا روودانان پتر کەسایەتی د هیتە
ناسکرن، و لایەنی قەشارتی بەرە بەرە خو ب
دەستقە بەر دەت.

دەمی ئەم کەسایەتیا میری د سیاقی چیرۆکی
هەمی دا شروڤەبکین، پیدقیە ل سەر مە ئەم هەمی
هەلس و کەوت و گۆتین وی و گۆتین
کەسایەتیین دی ژێ بەرامبەری میری د چیرۆکی
دا گرنگ وەربگرین دا کو بشین بزاین کا خانی
چەوان سەحدکەتە میر زینەدینی، کو ئەم د شین
وی میری بکەینە نمۆنە بو هەمی وان میرین
کوردان ئەوین ژ بەری خانی حوکم ل کوردان
کرن.

قەگیرانا هەوالکی رۆل هەیه د دەستنیشانکرنا
کەسایەتی دا، وەلی ئەڤ ریکە چ یی بو خویندەقانی
ناهیلت و کەسایەتی د چارچۆقەکی نامادە کری
دا پیشکیش د کەت، و د مەم و زینی دا ئەقە د
هیتە دیتن و ب قی رەنگی:

۱- سالۆخدانان کەسایەتیا میری د بواری شیان و
دەولەمەندیای وی دا ل گەلەک جهان د کەقیتە
بەرچاڤ و هەر بو نمۆنە د تەوهری ئیکی یی
قەکولینی دا ناماژە ب پیج جهان هاتیه کرن کو
خانی دەولەمەندی و پیچیبوونین میری تیدا
بەرجهستە د کەت، لەورال قیری پیدقی ناکەت
دوو بارە ببنه‌قە.

دەت، و ل چ جەهەکی ژ داستانێ ستایشین وی
ناکەت، دیسان د دیباجی دا بەحسی میرزای
دکەت کو میرەکی کوردانە و نایبیت د بنه‌کوکا
خو دا عەرەبە و ب ناڤی ژێ دیارە کورده و دوعا
ژی بو بەردەوامییا حوکمی وی دکەت، ئەگەر ژ
لایە کدیقە ئەم سەحکینی هەمی مال مەزنین
کوردان خو د گەهانە عەرەبا، داکو وەکو
مروڤین پیروژ و ژ هەژی خو نیشا خەلکی بدن،
دا کو بشین حوکمی لی بکەن، چونکی عەرەب ژ
بەرخاترا پیقەمبەری (س،ل) د چاقی کوردان دا،
و هکی تشتەک پیروژ دەهاتنە دیتن.

تەوهری دووی: پیشکیشکرنا و وینەکرنا میری د
مەم و زینی دا:

پیشکیشکرنا کەسایەتیا میری د مەم و زینا
ئەحمەدی خانی دا نە وەکی پیشکیشکرنا
کەسایەتیین دیبە، بو نمۆنە هەر د وینەکرنا ئیکی یا
بەکووی دا ئەم د بینین کەسەکی بەدرەوشتە.
بەر و و قازی قی چەندی کەسایەتیا میری ب
هەردوو ریکین سەرەکی (راگەیاندن و نمایشکرنا)
هاتیه دەستنیشانکرنا کو هەرئیک ژ وان ژێ ژ
چەند ریکە کا پیکدەیت. د قی سەردەمی دا ریکا
نمایشکرنا پتر د هیتە ب کارئینان و ب قی ریکی
(چیرۆکنووس لە دەروە کەسەکان وەرناگریت و
باسیان ناکات، بەلکو خووی بەلاو دەنیت و بواری
دەداتە کەسەکان بینە پیشەوەرە لە رینگای هەلس
و کەوت و رەفتار و قسەکردن و کیشە و
هەلووست و پەیوەندی ئەو کەسانە لە گەل
کەسانی دی وە یان لە گەل رووداو کاندای خویان

۲- وینه کرنا لایه‌نی ره‌وشتی یی که سایه‌تی د چارچوڤه که ناماده کری دا کو ب فی رنگی به حس ل میری هاتیه کرن:

۱۱۲۹ ئەلقسسە ب ئقتزایی خلقهت

میری ب که مال و عزز و ره‌فعت

۱۱۳۰ راگرت ژ بو خو دەرگه‌فانه‌ک

فه‌تتانی زه‌مانه سه‌ی پسانه‌ک

۱۱۳۴ نافیی وو مونافقی به‌کر بوو

به‌لکی ژ بولووقیا به‌تر بوو

ل فییری دیاردبیت کو میر مرۆڤه‌کی خۆدان شیانه و سه‌ربلنده، وه‌لی وی مرۆڤه‌کی بو خو کریه دەرگه‌هقان کو ب دیتنا خانی که‌سی ژ وی خرابتر هه‌ر ئەو ب خو یه و ل گه‌له‌ک جهان خانی خه‌به‌ران د بیژتی و باژیری بۆتان کو پایته‌ختی ئومیدین کوردایه‌تی بوو، ژ ناڤ و کریارین وی شه‌رمه‌زاره. ئەڤ مرۆڤی هنده ترسناک، میر بۆه‌تانا بو دگرت و ژ کوچکی دوور نا ئیخت:

۱۱۵۴ حاصل د سه‌یی خو میر نه‌بووری

ته‌علیل د دانه به‌ر زه‌رووری

خانی ل فییری راناوه‌ستیت و تنی نابیژیت کو میر یی ناماده‌یه به‌ره‌فانی ژ دەرگه‌هقانی خو یی کو ژ هه‌می سالۆخه‌تین باشیی شیشتی بکه‌ت، به‌لکی راسته‌وخۆ سالۆخه‌تین حاکمان د که‌ت و د بیژیت:

۱۱۹۳ حوکام ب باتن و ب زاهر

بی شوبه‌ه موشابه‌ن ب ناگر

۱۱۹۴ زاهر د سه‌باحی و ب نوورن

باتن ژ مه‌داره‌یی د دوورن

۱۱۹۵ ره‌حیی کو د کن ژ ره‌نگی رۆژن

قه‌هری کو د کن جهان د سوژن

۱۱۹۶ زینه‌ار ب وان نه‌کی تو باوهر

گه‌ر باب و پسی وه‌گه‌ر به‌رادهر

۱۱۹۷ خاسما کو موقه‌ره‌بی د به‌دخواه

نیژیک بن نه‌عووزو بیللاه

ئه‌گه‌ر مرۆڤ د ڤان دیران ب فکرت، بو مرۆڤی

دیاردبیت کو میر نه‌یین تیکه‌لیی نه و ب چ

ره‌نگه‌کی نابیت باوهریا خو ب وان بینیت،

چونکی ژ سه‌رڤه و ل به‌رچاقان سه‌رنجراکیشن و

مرۆڤه‌که‌دکت نیژیکی وان ببیت، وه‌لی ژ ناڤ دا

و بو سه‌ره‌ده‌ریی و بۆراندنا ژیانی هه‌ر شه‌رتی ژ

ناڤ دا یه و ئەو چاقی خو ناده‌نه که‌سه‌کی. راسته

ده‌ما کو ب دلۆڤانی سه‌ره‌ده‌ریی د گه‌ل خه‌لکی

د کن، ئەو وی ده‌می وه‌کی رۆژی ژیانی گه‌ش

دکن، وه‌لی ده‌می پشت ری دبن کو هه‌می

ده‌مان، ژ بلی کاودانین ئەو پیدقی د پشت ری نه

و ژیانی وه‌کی جه‌هنه‌می لیدکه‌ن. ب تایه‌تی ژی

ئه‌ڤ میره وه‌کی ستریانه ده‌ما کو که‌سین ره‌وشت

پیس د بنه شیره‌تکارین وان، په‌رویز جیهانی بو

شروڤه‌کرنا ڤان ریزکان د بیژیت (ئه‌زل به‌ختی وه

دا مه، نه‌بی نه‌بی کو هوون ب وان باوهر بکن).^{۲۱}

ل فییری خانی نافیی زه‌ینه‌ددینی نائینیت و گو‌تتا

وی هه‌ر هه‌می میران دگرت، له‌ورا ریک بو مه

پتر فه‌دبیت ئەم بیژین خانیی مه‌زن ژ میرین

کوردان رازینه‌بوویه و ئەوی به‌کره‌کی بکه‌ته

ده‌رگه‌هقانی خو دیاره‌(ب چاقی خانی) ژ به‌کری

خرابه‌زه ئان خانی دا چه‌وان بیژیت باوهریا خو ب

ب تایبته تی نه گهر که سائین پیچه که، وه کی به کری به خیل و نه خو شمرؤ هه بن.

ل جهه کی دی ب ئیکجاری خانی د بیژینه مه ژ فی میری کوردان بیهیقی بن، نهو به کری ب وان سالوخته تین بهد رهوشتی هاتیه وینه کرن، نوکه یی بوویه ماموستایی میری:

۱۷۳۰ فیل و رهخ و کهرگه دان کو هاتن

دین میر و موعه لیمی خو ماتن

نه گهر به کو، ماموستا و رینیشاندیری میری نه بایه، دا چهوان هنده گوهی خو ده تی، پشتی تاجدین هه مبهری میری رابووی و داخزا بهردانا مه مؤ ی کری، به کو پیلانه کی بو کوشتنا وان دادریژیت و بو میری پیلانا خو ناکه را د کهت:

۱۹۵۵ میری وه کو دل ب که ربی سو تی

هه رچی کو به کر ژ بو وو گو تی

۱۹۵۶ باوه رکر و گوته مه ردی قاسد

نه ی پیر تو مه که تو فکری فاسد

دیاره وه کی به کری د قیت وه سان میر ژ ی ل دویش وی د چیت و یا وی داریشتی، میر بی دوو دلی و پینگاؤ ب پینگاؤ جیه جی د کهت.

پشتی به کر فان هه می کریاران ب سه ری میری د ئینیت، و میر نابیزیت دا دیچوونه کی بو فان گو تن و رهفتارین به کری بکه م و بی دوو دلی هه می پیلانین وی ب جه د ئینیت. خانی د هی ت و د بیژیت هنده ک میر بین ههین عهزیزن وه لی د ساده نه، هزرا خو د تشتی دا ناکه ن و نزانن کا ژیده ری گو تننا بو وان د هیته فه گو هاستن، جهه کی پاقر و بی کینه یان ژ ی ژ دهروونه ک پیس

وان نه ئینن، نه گهر برادر بن یان ژ ی نیژیکترین نه ندایی مالباتی بیت کو کور و بابن، دیاره هایا خانی ژ وی چهندی هه بوویه کو گه له ک میر و پاشایان کور و باب و برا سهرا کورسیکی کوشتینه.

ل جهه ک دی ژ ی خانی ده ما سالوخته تا میران د

کهت ب فی رهنگی ده ته نیاسین:

۱۶۹۷ حوککام ژ جنسی شاهمارن

نه سحابی سومووم و مؤهره دارن

۱۶۹۸ مؤهران کو ددن بز ان کو زه ره

میهری کو دکن بز ان کو قه ره

۱۷۰۲ خاسما کو هه بن خه بیس و خه ناس

به دخوا ه و به خیل بن، مننه ناس

۱۷۰۳ ته حقیق خه رابترن ژ شهیتان

یاره ب مه که وان قهرینی سولتان

ل دویش فان هه والین خانی سه بارهت میر و

حاکمان بو مه فه د گو هیژیت، پیندقی ناکهت نه م

هزرا خو د وان دا بکین کا نهو چ مرؤفن و نه م

چهوان هه لسوکه وتان بهرامبهری وان بکهین،

چونکی یی د بیژیت: میر ژ ره گهزی شاه مارانه .

مؤهرا وان ژه ره و جامیریا وان ژ ی نه انجام کو فان

و دهردن، کهواته مرؤفی عاقل بیت دی خو ژ

وان دوور ئیخیت، وه لی که سین نه زان و هایا وان

ژ ژبانن نه بیت نهو د بنه دوست و برادر بو وان،

تو چهندی لی ب داله هی و ژ ی پشت راست بی

و د گهل وان یاریا و کهیفی بکی، ده می

بجو کترین گوهرین چیدبن، هه ره هه می یا بووری

ل بهرچاقان نامینیت و دی ل ته پشت ری بیت،

دکته و نهو ژي ئیکه ژ میران و ب فی رهنگی ل
خاری: -

نهم د بینین دهما شول ب دلی میری بیت
کسه کی چاقتیره و هندهک جاران ژ تینالین
جفاکی ژي لاددهت، ههر بو نمونه دهما مهزاختنا
تیچوویی نیشانیا سستی ب ستو خو فیه دگریت و
د بیژیت:

۹۴۲- میر خوننده پیش مومو و تاجدین

گو خهرجل من مومو تو شوشین
پشتی تاجدین دبیته زاقایی میری، پتر نیژیکی
میری د بیت و بو میری بهحسی بهکری د کته
و گازندا ژي د کته و راستیا وی بو میری
ناشکرا د کته. دیاره میر، بهکوی ناسدکته،
وهلی وهکی نهو ب خو د بیژیت بو وی وهسان
باشه کو کسه کی هوسان بهدرهوش
دهرگه هفانی وی بیت، و ب فی رهنگی بهرسقا
تاجدینی ددهت:

۱۱۴۵- ههرچهنده بهکر وهله د زنايه

ناشی مه ژ وی ب فهتل و بایه
۱۱۴۷- ناشی د مه زالمان د گپرن

دهخلی د مه حاکمان دهپرن
۱۱۴۸- ناشی مه نه گهر چ وهقی عامه

گهوری تژی گارسی حهرامه
۱۱۴۹- وی گارسی حارسهک دچینت

نهو حارسه بو مه دی هلینت
ل فیدری دیاردییت کو خانی د قیت، میران
ب دهفی میری ب خو بو مه بدهته ناسکرنی، ب
فی چهندی خانی دوو چیچکا ب بهرهکی د

دهرکه فینه و مه بهسته کا ژههرکری ل پشته، ههر
چی تشتی گوھ لی بیت باوهردکن و گرنگی
نادن دیتنی و چاقین وان نهشین بو ل راستی
بگهرهن چونکی دلی وان ب گوھی شول د
کته، رهشک و سپیلکا چاقین وان ژي
جهگورکانی کرییه، و ب نهکی خو باش نارابن،
لهورا نهو جوری میران نهشین باشی و نهباشی ژ
ههف جودا بکن، و ب هیر و کیر ناسه حکنه
تشتی و مروقین بی رهوش و سهفیل خو کوم
د کن و ریکی ددهنی:

۱۹۹۱- تینن د کهنه رهفیق و رههبر

به دنام دبن وهزیر و سهروه
۱۹۹۲- دسپرنه وان کهسان نومووری

نهو دپخنه دهولهتی قوسووری
خانی د سی دپرن د دیفدا د هین، د بیژیت
میری شارهزا ههرکسه کی نیژیکی خو ناکهتن
تاکو چل جاران تاقینه کتهن و پشتی د چل
فیلتهران را دهربازبیت ژ نوو د بیته جهی باوهریا
میری. د سی دپرن دی دا میر و وهزیراتی ب
کاره کی نهباش د زانیت.

۳- شیوازهک دی ژي چیروکنفیس د گرت بهر ژ
بو ناگه هدارکرنا مه ل سهر دهروون و میشکی

کسه سایه تیان، نهو ژي دهما کهسایه تیهک بهحسی
کسه کی بکته یان ژي کهسایه تی ب خو
بهحسی خو بکته کو نهفه سییهم ریکا
ههوالکییه، و ب فی چهندی نهم د شین پتر میری
بنیاسین ژ بهر کو میر ب خو بهحسی میران

کۆزیت، یا ئیککی خۆ ژ لپیرسینی دور د ئیخت
 چونکی ب دهقی میری د هیتته گۆتن و یا دووی
 ئەو دەمی میر بهحسی خۆ و میران بکەت پتر دی
 جهی باوهریی بیت و خویندهفان دی شین پتر د
 زولما وان بگهههه، ب تایهتی دهما میر د بیژیت
 بهکر تیشکی زناپی یه، وهلی کار و ئیشی مه ب
 وی ب ریفه د چیت و مالی مه یی حهرام کۆم د
 کەت و د پاریزیت و زیده دکەت. ئەگەر ئەم ژ
 لایی زمانیفه هزرا خۆ بکین دی دیاربیت کو
 دهستهواژا(میر د گۆته تاجدین) بو پتر ژ جارەکی
 هاتیه ئانکو ئەگەر جارا ئیککی با (د) دا یا
 زیدهبیت و تنی(میر گۆته ...) دا نفیسیت، دیسان
 د دیرا ۱۱۳۸ ی دا دهما تاجدین د بیژته
 میری(تاجدین د گۆته میر عهیانی) دیاردبیت کو
 تاجدینی جهختیا ل بابەتی کری و پتر ژ جارەکی
 میر یی ب نهباشین بهکری ئاگاهدار کری.
 خانی ل جههکی، ب دهقی میری لهههنگی یا
 تاجدینی و مهوی ئاشکرا دکەت و وهسان
 ددهته زانین کو ئەگەر ئەو ههردوو میرخاسه
 نهبانه، میر و پاشی جزیرا بوتان ژی د فی زهنگینی
 و بهرفرهیی دا نه‌دژیان، له‌ورا میر ئەوان ب
 چاریکا جیهانی ناگۆهریت:

۱۱۶۶ میر گۆقه ددم ئەیا بهد ئەختەر؟

تاجدین و مهمی ب تهخت وقه‌یسەر

۱۱۶۷- رۆژا وه‌کو بوویه جهنگ و په‌رخاش

تاجدین و مهمی دوسه‌د قزلباش

۱۱۶۸- بلجومه‌ل ب زره و زهند و بنپه‌ر

ئینان ژمه‌را ب شیرو شه‌شپه‌ر

۱۱۶۹- خاقان کییه ئەز چ کهم ب فه‌غفور
 نادم ئەز ئەوان ب روبعی مه‌عمور
 میر ب دهقی خۆ د بیژیت تاجدین و مه‌م ب
 دهست ناکه‌فن و د شه‌ری قزلباشان دا دوسه‌د
 کهس ب ئیخسیری و ب کۆک و کاری شه‌ری فه
 بو مه‌ئینان، ئەفه دانپیدانه‌که ب ژیهاتنا مه‌موی و
 تاجدینی ژ ده‌و میری، فه‌کولەر وه‌سان بو دچیت
 کو خانی دقیت خه‌لک یان خاندەفانین داستانی
 بیژنه میری: میری من بوچی ئەو هه‌ردوو
 نه‌هه‌نگ(مه‌م و تاجدین) ته‌دان ب به‌کری، ما ته
 نه‌د گۆت ئەز وان ب چاریکا جیهانی ناگۆهرم؟!
 نان تو ژ وان میرایی ئەوین مرو‌فین خراب
 ناگۆهرن ب مرو‌فین باش، بو فی چه‌ندی ئەمین
 ئوسمان د بیژت:(هه‌ده‌ک میر ییند هه‌ین مرو‌فید
 به‌رده‌ستی خو ییند وه‌کو سه‌یید راشی(تاژی) ناده‌نه
 ب هه‌سپید که‌یل ئانکو مرو‌فید عه‌سلی و
 چه‌له‌نگ) ۲۲. دیاره میر ژ به‌ر به‌رژه‌وه‌ندیین خۆ
 یین تایه‌ت نه‌شیت به‌کری ده‌ربیخت و ل
 دیماهیکی، ئەو دشیت ژیا نا مه‌موی د زیندانی دا
 ب دیماهی بینیت.

ل جهه‌ک دی ژی خانی و ب دهقی میری،

تۆن‌دیا میری دده‌ته خویاکرن ئەو ژی ده‌می بریار

هاتی دان کو خه‌لک هه‌می دناماده‌بن ژ بو

نیچیری و میر د بیژیت بلا خه‌لک هه‌می بزانی یی

نه‌هیت دی هیتته کۆشتن و ب فی ره‌نگی:

۱۴۴۰- حازر نه‌بتن که‌سه‌ک د سه‌یدی

ئەو دی بمرت د به‌ند و قه‌یدی

دیسان ل دو یف پیلانا به کری میر د بیژیته زهلامین خو بو من مەمۆی گازیکن، وهلی بلا کهسهک نه زانیت، چونکه وی د زانی تاجدین بزانیته پیلانا وان سه‌رناگریته:

۱۷۱۲- روونشت وهه گۆته پیشه کاران

هون گازی نه کن نه دیم و یاران

۱۷۱۳- ته‌نھا ژم را مەمی بخوونن

تاجدین و د گهل بران مه خوونن

۱۷۱۴- ئیرو ل مەمی ئەزی غەزەب کەم

سووجهک وی ههیه ئەزی ئەدهب کەم

سه‌بارەت فان سه‌ره‌ده‌ریین توند بین میری و

دی‌ه‌نه‌کی دی بی میری کو سه‌ره‌ده‌ریه‌کا نهرم و

جوامیرانه د نویت ل روژا ستی بو تاجدینی هاتی

خاستن، مزووری د بیژت: (سه‌بارا خاسیه‌تین

میری جزیری خانی کهتی یه هه‌فدژی مینا د سه‌ر

مه‌را بوری. نابیت میری جه‌بار و سته‌مکار بیت د

هه‌مان وه‌ختیدا خوشکاندی و دادپه‌روه‌رت) ۲۳،

ب دیتنا فه‌کۆله‌ری ئەفه‌ نابیته هه‌فدژی به‌لکی

هۆنه‌ره‌کی بلنده، خانی ب کارئینای، چونکه میر

ب ده‌فی خو ل جه‌ه‌کی د بیژیت ناشی مه جار ل

پیشه و جار ل پاشه، ئانکو نابت هه‌می ده‌ما

ئه‌م(میر) ئیک هه‌لویت بین، ژ لایه‌کدی زی بو

ئیککی وه‌کی میری، تاجدین تشته‌که و خه‌لکی

جزیری بی هه‌ژار و عامی تشته‌ک دی یه. گه‌ره‌که

به‌هیته زانین کو ئافاکرنا که‌سایه‌تیا میری د مه‌م و

زینی دا نه‌وه‌کی که‌سایه‌تیه‌کا دییه، ئانکو گرنگی

خانی ب میری دای ب که‌سایه‌تیه‌کا وه‌کی

به‌کری نه‌دایه، به‌کر ب ده‌ره‌فتنا ئیککی و یه‌که‌م

جار ده‌ما ناشی وی د هیت دیاره به‌دره‌وشته و

تاکو د هیته کوشتن که‌سایه‌تیه‌کا خرابه، و چ

باشی ژی ناهیته دیتن، وهلی ئەف سه‌ره‌ده‌ریه

سه‌بارەت میری ناهیته دیتن و ب گه‌له‌ک ره‌نگان

د هیته گۆره‌پانی دا. پۆشکین د بیژت: (که‌سایه‌تیین

شکسپیر دروست دکت ژ هه‌فدژیان پیکده‌ین نه

وه‌ک بین مۆلیری که‌سایه‌تیا به‌خیل ژ هه‌موو

لایه‌کیغه بی به‌خیله) ۲۴. سه‌بارەت هه‌بوونا فره

هه‌لویتیا میری، جان دوست د بیژت: (خانی

بو مه دیاردکه‌ت کو ژ ده‌ستپیککی، میر خودان

که‌سایه‌تیه‌کا ب هیز بوو به‌رامبه‌ر پیزه‌فه‌نگیین

به‌کری، وهلی ل دیماهیکی ده‌یته سه‌ردابرن و هه‌ر

چی تشتی به‌کر بو د بیژت ژی باوه‌ردکه‌ت) ۲۵.

دیاره خانی وه‌کی شکسپیری مه‌به‌ست ب وی

هه‌فدژی هه‌بوویه، و نه‌قیایه میر د چارچوو‌فه‌ک

ئامده‌کری دا به‌هیته خاندن و دیتن.

ل جه‌ه‌کی دی ژ داستانی ئەم د بینن کو پشتی

تاجدین پیره‌کی ده‌نیرته لای میری و ب توندی

داخازا به‌ردانا مەمۆی د که‌ن و پشتی به‌کر ریککی

نیشا میری دده‌ت، میر ب ئاشکرایی د بیژت ئەز

نه تشته‌کم ئە‌گه‌ر تاجدین د گهل من نه‌بیت و ب

فی ره‌نگی د بیژت:

۱۹۵۹- ئەف ناڤ و نیشان و ئەف مه‌قامه

بی خاتری وی ل من حه‌رامه

۱۹۶۰- ئەو روسته‌مه، گیوه، له‌نده‌هایه

گه‌نجینه‌مه ئەز ئەو ئەژده‌هایه

ده‌راره‌ی فی هه‌لویتستی د په‌رتۆکه‌کی دا

هاتییه‌کو (میری د دلی خودا تشته‌ک فه‌دشارت،

دیاره تاجدینی مه‌ترسیا که‌سانین هوسا د زانی له‌وی ب سه‌یه‌کی درنده چواندی، کو هه‌بوونا که‌سه‌کی درنده و به‌دره‌وشت ل به‌رده‌رگه‌هی میری د بیته نه‌گه‌ری دروست بوونا دیواره‌کی د نه‌قه‌با میری و خه‌لکی میرگه‌هی دا، نه‌قه‌ژی جهی دلگرانییه بو که‌سه‌کی وه‌کی تاجدینی که‌هز ژ میری و میرگه‌ها خو بکته.

مه‌مۆ د که‌ڤینه د زیندانی دا و ساله‌ک پتر ب سه‌رڤه‌ دچیت، وه‌لی تاجدین و برا هه‌رده‌م د هزرا وی دانه و ل ریکه‌کی د گهره‌ن و چ نه‌مایه تاجدین ژ به‌ر ده‌سته برایی خو دین بییت، تاجدین گه‌له‌ک جارن کی‌شمه‌کی‌شی د گهل برایین خو د که‌ت و دڤیت بچیت لای میری و ب داخاز و لاقان و لی‌بوورینی به‌لکی میر مه‌مۆی ژ زیندانی نازاد بکته، وه‌لی برایی وی عارف د بیژیتی: تو قه‌ت باوره‌نه‌که نه‌ڤ شوله ب جامیری و لاقان چیبیت و ریکا دروست نه‌وه‌ نه‌م کاری شه‌ری بکین و وه‌کی قه‌هره‌مانان چه‌کی خو هه‌لگرین و ل به‌راهیکی به‌کری پرت پرت بکین و گازیا جیهادی راهیلین و هه‌ر به‌رده‌ره‌کی گورگه‌کی شه‌رکه‌ر ده‌ینینی و نه‌هیلین که‌س سه‌ری خو بلد بکته و پیدڤییه هی‌زا مه‌ ژ یا میری کی‌متر نه‌بییت، دا‌کو نه‌م سه‌رکه‌فتنی ب ده‌ست بیخین و مه‌می ژ زیندانی نازاد بکین، و ب فی ره‌نگی خانی د بیژیت:

۱۸۸۵ هه‌ر له‌حزه د گهل بران ب شه‌ر بوو

قه‌سدا د دلی وی نه‌ڤ خه‌به‌ر بوو

۱۸۸۶ رابت ب نه‌ده‌ب بچیته پیش میر

وه‌لی ژ به‌ر وی ده‌رافتی ته‌نگی که‌تی تیدا و ژ بو سه‌ردابرنی نه‌فه‌گوت^{۲۶}. ریکا نوی د وینه‌کرنا که‌سایه‌تیا دا پیشاندان یان ژ ی نواندن، و ب فی ره‌نگی ل خاری:

۴- ده‌ستیشانکرنا که‌سایه‌تی ب ریکا دیالوگی: دانوستاندن ریکه‌کا هه‌ری باش و دووری درو‌شم بلندکرنی یه بو دانه‌ناسین و ناشکراکرنا هه‌ر که‌سایه‌تیه‌کا هه‌بییت و دانوستاندن ژ ل سه‌ر چه‌ند بنه‌مایه‌کا رادوه‌ستیت (نیمه‌ناکری ته‌نیا ته‌ماشای خودی دایه‌لو‌گه‌کان بکه‌ین و برپاری خو‌مان بده‌ین، به‌لکو ده‌بی سه‌یری نه‌و که‌سانه بکه‌ین که‌ نه‌م قسانه ده‌که‌ن و هو‌کاری نه‌م قسانه‌ش لای نه‌وان بو‌چی ده‌گه‌رپته‌وه...)^{۲۷} نانکو یا گرنه‌گه مرو‌ڤه‌ بزانیته‌کا کییه د ناخفتیت و چ ناشکرا دکه‌ت ده‌راره‌ی خو یان که‌سایه‌تیه‌کا دی، دیسان کا ناخفتن ناراسته‌ی کی دبییت و د چ ره‌وش دا دانوستاندن هاتیه نه‌نجام دان... و هتد.

د ده‌مه‌کی دا کو تاجدین دل‌سۆزی میری یه و د خازیت کاروبارین میرگه‌هی ب جوانی ب ریڤه‌ بچن، نه‌فه‌ژی نابیت بی دوورکه‌فتنا به‌کری ژ شیره‌تکاری، له‌ورا ژ دله‌کی پاک و ناشکرا د بیژیته میری:

۱۱۳۸ تاجدین د گوته میر عیانی

میرم بکه‌ ده‌ر فی ده‌رگه‌فانی

۱۱۳۹ نه‌ڤ لائقی ده‌رگه‌هی ته‌نینه

نه‌ڤ که‌لبه نه‌هینده‌ره ب کینه

داخواز بکەت مەمی ب تەقسیر
 ۱۸۸۹ عارف و هه گۆته رۆسته می زال
 ئەف ئەمره ب من مهحاله بی قال
 ۱۸۹۰ بی جهنگ و جیدال و بی تەهه و ور
 قەت فی شوغولی مه که تەسه و ور
 دیاره ل دیمایکی عارف دشیته بو تاجدینی
 باوهری چیکت کو مهحاله بی شهر مەمو بهیته
 بهردان، لهورا هزرا برایی خو د پهژرینیت، و
 کهسه کی ژ باوهری پکریین خو فریدکه ته دهف میری،
 و د بیژتی فی په یامی بگه هینه میری:
 ۱۹۱۹ گۆتی هه ره بیژه میر و ئاغان
 بینهنده فه ناکوژن چراغان
 ۱۹۲۰ میری مه ئە گهر چ دوورینه
 ئیرو و و د چاڤو نوور نینه
 ل قیری وهسان دیاره کو ب زمانه کی توند
 تاجدین د هیته گوره پانی و وهسان ددهته
 خویاکرن کو میر بی د سهرداچووی، نان چهوان
 پتر ژ ساله کی ئیکی وه کی مەمو بیمنت د
 زیندانیه، کو وه کی برایه کی تاجدینی د ناڤ
 خه لکی دا دهیته هژمارتن و ب جامیری خزمه تا
 میری کره. ئەف بی حورمه تیا میری ژ لای
 تاجدینیه د هیته ئاشکرا کرن. ب فریکرنا
 کهسه کی ژ لای تاجدینی فه بو گه هاندنا
 په یامه کی بو میری، وه کی دانوستاندنه کا ل
 سه رخو د هیته هژمارتن، و دهلیقه بو هزر کرنی
 پتر چیدیت (لیکگوه رینا نامه - په یامان - ئیک ژ
 جوړین دانوستاندنا ل سه رخو پیکدئینیت د نهقه با
 دوو لایه نین ژ هه ف دوور کو د شیانین وان دا نینه

ئیکسه بهرسف و هه لوپستی ئیک و دوو بزانی،
 و د شین مفای ژ ده می بهرفره و هربگرن ژ بو
 بهرسفدانی^{۲۸}. ب فی چهندی پتر شاره زاییا خانی
 دیاردبت، چونکه ئە گهر دانوستاندن به کسه د
 نهقه با میری و تاجدینی دا چیبیا، تاجدین ل دویف
 رولی خو نه دشیا ب توندی د گهل میری باخفت،
 ئەفه ژ لایه کیقه و ژ لایه کدیقه فریکرنا په یاک،
 ده م بو میری دره خسیت د گهل به کری باخفت و
 پاشی بریارا خو بدهت، ل دیمایکی بو میری خویا
 د بیت کو شول یا خراب دبیت و ب ئاماژین ژ
 به کری دهردکه فن، میر په یاما وان ب ئه رینی
 و هردگریت، و د بیژیت:

۱۹۳۳ زانی کو ژ بو و و را خه رابه

گۆ عهفو ژ بو مەمی سه وابه
 پشتی به کر پیلانی ددانیت و د بیژته میری تو
 ل بهر و هره و هه ره بیژه زینی ئەز ل مەمو ی بۆریم
 و ده می مەمو فی هه والی د زانیت، دی ژ که یفا
 مریت و پاشی یین دی ژی هه ر ئیکی دی ل
 عه رده کی ژه ره کی دهینی و تیین. میر وه کی
 به کری د کهت و خانی ده بیژیت:

۲۰۰۰ گۆ میر ب موشاورا وی رای

وه قتی وه کو چوو حه ره مسه رای

۲۰۰۱ زین گازی کر و ل با خو دانی

ئهو په رده ژ سه ر سپر ه لانی

ل قیری دیاردبیت کو میر پیلانا به کری د
 په ژرینیت و ل دویف وی نه خشه ریکا وان
 ده بنای، دچیت لای زینی و گۆنه ها خو کو جه ور
 و سته م به رامبه ری مەمو ی کر بو، د کهت ستوی

میر خو بی گۆنه دیاردکته وچ ئاماژان ژى نادت سهرهلدانا تاجدینی و برایان و وهکی مننه‌تهك د بیژته زینی هه‌ره مه‌مۆی ژ زیندانی بینه دهر و ئەز لی بوریم. د گهل گۆهللیوونا فی هه‌والی ئیکسه‌ر خوین خو د دهر و دفین زینی دا د هافیییت:

٢٠٢٤ ئەو په‌رده برای کولی هه‌لافیت

خوونی د ده‌ف و که‌پی فه هافیت

زین وهکی خو‌شکه‌کا بی ده‌سته‌لات و ریژ بو برایی خو هه‌ی و سه‌ری ساله‌کی یه د نا‌ف خه‌م و کۆفانان دا د ژیت، و د‌فی ده‌رافیی ته‌نگدا، د بیژته میری:

٢٠٨٥ قوربانی ته بن هه‌ر رو دوسه‌د زین

ئەز هیفی دکم نه‌بی تو غه‌مگین

زین وه‌سیه‌ته‌کا گه‌له‌ك دریژ ل برایی خو د که‌ت و د بیژتی: روژا مرنا من باژیر بهیته خه‌ملاندن هه‌ر وهکی بو داوه‌تا سستی هاتی خه‌ملاندن و ریژه‌کا مه‌زن ل مه‌(مه‌م و زینان) بگه‌ر، پاره‌کی باش ب خیرا من به‌زخینه، و ل ده‌فته‌را جهازا بیکیینی بنقیسه. ل دیماهیکا وه‌سیه‌تا خو د بیژیت:

٢١٤٠ هه‌ر چه‌نده کو من قه‌وی دریژ کر

پر بیژییه سه‌ر ل ته م گیژ کر

٢١٤١ گۆری ته مه مه‌قسه‌دا م دووره

دوور بت ژ ته مه‌رقه‌دا م کووره

٢١٤٢ له‌و هنده قه‌ده‌ر دییم ب دقته‌ت

دا بیته دلی ته ره‌حم و رقته‌ت

مه‌مۆی و زینی و د بیژتی: جه‌ور ژ ته بو و سته‌م ژى مه‌مۆی کر، چونکی ئەشقا ته هۆش د سه‌ری وی دا نه‌هیلابوو، ئەو دین و هار ببوو. د فی هه‌لو‌یستی میری دا، که‌سایه‌تیا وی یا ساده‌پتر ئاشکرا دبیت و گه‌له‌ك جاران ب دیمه‌نه‌کی یان ژى ب بوویه‌ره‌کا بچووک مرو‌ف د شی‌ت که‌سایه‌تییی باشتر ناسبکه‌ت و نفیسه‌ریین هه‌فچه‌رخ ژى فی ریکی د گه‌رنه به‌ر(گه‌له‌ك ژ نفیسه‌ریین هه‌فچه‌رخ په‌نایی د بنه به‌ر بوویه‌ره‌کا بچووکا خو‌دان واتایه‌کا مه‌زن دا‌کو هه‌زه‌کا ته‌فگر ل سه‌ر که‌سایه‌تییی بده‌ته مه‌... پید‌فیه‌ ئەم بزاین کو گه‌رنگیا روودانی د سیاقی به‌ره‌مه‌ی فه‌گی‌رای دا دیاردبیت، و هه‌لسه‌نگاندنا مه‌ بلا د چارچوو‌فی ره‌فته‌ریین وی که‌سایه‌تییی دا بیت، ئانکو ئەم هه‌می ره‌فته‌ر و کار و سه‌ره‌ده‌ریین که‌سایه‌تییی وه‌ر‌بگه‌ریین و بیخینه د چارچوو‌فی کومه‌کا روودانیین دی دا، دا ئەم بشیین حوکمه‌کی دروست ل سه‌ر که‌سایه‌تییی بده‌ین، نه‌کو ره‌فته‌ره‌کی ب تنی وه‌ر‌بگه‌ریین و حوکمی ل سه‌ر بدین^{٢٩}. ئە‌گه‌ر ل فی دیمه‌نی ته‌ماشا بکی دی هه‌زکی کو میری ژ نیفا دلی دقیت مه‌مۆی به‌رده‌ت، وه‌لی ئە‌گه‌ر مرو‌ف ل نا‌ف داستانی هه‌می بگه‌ره‌ت و باش میری ناسبکت، دی زانت کو میر هیشتا ب یا به‌کری دکته‌ت، و نا بیژته زینی ئە‌فه به‌کری ب من کر، و وه‌سان د‌دت زاین کو حه‌کیمه‌کی ئە‌ف ریکه‌ نیشا دابوو، و هه‌روه‌کی بو باشیا مه‌مۆی وه‌کری.

٢٠٠٥ زانی ژ حه‌کیمه‌کی م ته‌دبیر

دیوانه ده‌وا دبن ب زه‌نجیر

هه‌بیت، ل ده‌ڤ کوردان یا ژ مرنی
 نه‌خوشت(ئێخسیری) یه. خانی میرین کوردان
 ئەوین ب فرمانا داگیرکهرین کوردستانی د هین
 سهر حوکمی و ب فرمانا وان د هینه لادان،
 وه‌کی میره‌کی ئێخسیر سالوخ ددهت.

ئهو شاعری خانی د قیا یی ب که‌یف بایه و
 هۆنهری وی ب سایا سهری میره‌کی کورد و
 شاره‌زا و دل‌سۆز بلند هاتبایه نرخاندن کو ئەو
 ژێ (فه‌قیی ته‌یران) بوو، ژ به‌ری خانی
 هه‌لوێسته‌کی هۆسا دژی میران یی نواندی و د
 بیژت: (ئەز ناچم دیوانا میران ژ به‌رکو ژ به‌ری من
 گه‌له‌ك هه‌بوون ستران و هۆزان ب وان گۆتینه،
 وه‌لی ئەو بی بها و پیس ماینه) ۳۱. دیاره ل قیری
 خانی د قیت هنده‌کی ژ مه‌زنی و د‌فنب‌لندیا میر و
 وه‌زیران بینیته خاری و ده‌سته‌ه‌لاتا وان ب
 تشته‌کی خه‌یالی و بی واتا ل قه‌لمه‌م ددهت، وه‌لی
 تشتی جوان و ژ هه‌ژی ل قیری ئەوه کو ب زاری
 مه‌مۆی د بیژیت نه‌ك ب یی خو. به‌رامبه‌ری
 خه‌لکی ب گشتی ژێ خانی تشته‌کی بالکیش د
 بیژیت:

۲۴۹۶ لیبی ئە‌کسه‌ری عامیان نه‌زانن

نه‌فعا خو ژ بو خورا نزانن

ل قیری ژێ دیاردبیت کو خانی پشته‌قانی
 مله‌تییه و نه‌ل گه‌ل میر و سولتانیه‌ل جهه‌ك دی
 ژ داستانی و ده‌می زینی زانی کو تاجدینی به‌کر
 یی کوشتی، لافان ژ میری و تاجدینی دکت:

۲۲۹۵ ئەز هیتی د کم مه‌کن عنادی

ده‌رحه‌قی قی مه‌نبه‌عا فه‌سادی

پشتی زینی ب چافی خو دیتی کو میر یی ل
 هنداف سهری د که‌ته‌گری و ب ده‌قی خو گوتیی:
 هه‌ره ئەز ل مه‌مۆی بۆریم و بو خو به‌رده و د قی
 ده‌راقی هنده ته‌نگ ژێ دا، هیشتا زینی باوه‌ری
 ب میری نه‌هاتیه، له‌و هنده ب دوور و دریزی
 وه‌سیه‌تا خو د بیژیت، (به‌لکی) دلوقان بیت و
 پشتی مرنی د گۆره‌کی دا به‌ینه فه‌شارتن، و ب
 خیرا وی ژێ تشت به‌ین دان. پروفیسۆر
 عزه‌ددین ده‌رباره‌ی قی وه‌سیه‌تی د بیژیت: ژ
 لایه‌کی زینی باوه‌ری ب میری نه‌بوو، و ژ
 لایه‌کدیفه‌ خانی قیایه ب ریکا قی وه‌سیه‌تا دریز
 شیره‌تان ئاراسته‌ی میری بکه‌ت ۳۰.

پشتی زینی گۆه‌ل برای بووی دا کو بچیت
 مه‌مۆی به‌رده‌ت و ستی و ژنکین دی خو لیک‌د‌دن
 و هه‌می ب هه‌قرا د چن لایی مه‌مۆی ل زیندانی.
 مه‌مۆ نه‌مایه مه‌مۆیی جاران و ده‌می د بیژنی به‌ختی
 ته‌ یی سپی بووی و میر یی ل ته‌ بووری و هه‌ره
 به‌رامبه‌ری وی و یا ته‌ د قیت ژێ بخازه، مه‌مۆ د
 بیژیت:

۲۲۲۴ ئەز ناچمه‌ هه‌زرها چو میران

ئەز ناچمه‌ به‌نده‌یی ئە‌سیران

۲۲۲۷ میری کو مرن هه‌بت نه‌میره

مه‌عزوولی هه‌بت ئەوی، ئە‌سیره

ل قیری مه‌مۆ د ئاخقیت، وه‌لی ئاخفتنه‌ك
 هۆنهرمه‌ندانه وه‌کی خانی د بیژیت (دیرا ۲۲۲۳)،
 و ب چ ره‌نگه‌کی یی ئاماده‌ نینه بچیت به‌رامبه‌ر
 میری راوه‌ستیت و داخازه‌کی ژێ بکه‌ت و د
 بیژیت: ئەو چ میره‌ یی بو وی ژێ مرن وه‌کی من

۱۷۷۲ هلگرتن و برنه پیش دیزدار

مه‌جیوس کرن د ککه‌لی یا تار
 د فی وینه‌ی دا خانی د قیت سوارچاکییا
 ههرسی برایان نیشا مه بدهت، کو ب ناماده‌بوونا
 میری و سه‌یدایی میری و ههمی میرخاسین میری،
 ئەوان ناؤ د خو دا و کەس نه‌ویریا به‌رسفا وان
 ههرسیکان بدهت، وه‌لی حەزژیکرن و ریزگرتنا
 وان بو میری خو، دبیزن ئەم ب فه‌رمانا میری د
 رازینه کا ئەو دی چ بیژیت. دیاره میر نه ل وی
 ئاستییه کو ئەو ژی ل مه‌موی ببوریت و بدهته ب
 خاترا وان ههرسی قه‌هره‌مانان و ل دیماهیکی
 تاجدین شه‌همه‌زار دبیت، په‌یقا ژ ههمی سه‌نرج
 راکیش تر(جه‌للاد)ه، کوئه‌ؤ په‌یقه ئیکجار میری
 بی بها د کهت دیسان د فی دیمه‌نی دا لاوازی
 میری د یاردبیت ژ به‌رکو پیلان ژلایی به‌کریقه
 هاتیه دارشتن و ل ده‌ستیکی میری د قیت وی ب
 کۆشتن بدهت و ل زه‌لامین خو د خوریت، وه‌لی
 پشتی تاجدینی و جۆتی برایان نه‌رازیبوونا خو
 ده‌بری، میر ب زیندانیکرنا مه‌موی قایل د بیت.
 ههلویستی تاجدینی ل قیری ئاراستا روودانان د
 گۆهریت و ئەو ب خو ژی نه‌رماتیه‌کی د نوینت
 ژ به‌ر کو میر ب خو بی ب فی کاری چه‌وت
 رابووی، و چ دی ژ وی ناهیت ژ بلی رزگار کرنا
 ده‌سته برایی خو ژ کوشتنی.

ب دریزیا ساله‌کی تاجدین و عارف
 دانوستاندان دکن، ئەو ژی ژ بو دیتنا ریکه‌کی
 داکو بشین ده‌سته‌برایی خو ژ کوله‌یا تاری
 قورتالبکن، د ئەنجامدا ناماده‌باشییه‌کی ژ بو

سه‌رهلدانه‌کی دژی میری دکن. میر ل دویش
 پیلانا به‌کری د چت لایی زینی و د بیژتی ههره
 مه‌موی ژ زیندانی بینه‌دهر و زین تۆشی خوین
 رشتنی دبت و د وی ده‌می دا خه‌لکی
 حه‌ره‌مه‌سراییی د هین و د بینن کو زین یا د
 خوینی را‌مای، هزر دکن کو میر ب کوشتنا
 زینی رابوویه و دانوستاندنه‌ک، نه‌ سروشتی
 چیدبیت ئەو ژی ده‌می خه‌لکی حه‌ره‌می گازندا ژ
 میری د کن و وه‌سان هزر دکن کو میر ی زین
 کوشتبت:

۲۰۳۵ زین غه‌رقه‌یی خوونی دل وه‌کی گول

میر لی دگری مسالی بولبول

۲۰۳۶ مه‌حرم ههمو قیک کهتن ل با وان

بلجومله به‌زینه ده‌ست و داوان

۲۰۳۷ کهی خو‌سرووی حه‌قشوناسی عادل

ناحەق تو ژ بو چ بووی قاتل

۲۰۴۲ - میرگو مه‌کرن خه‌یالی باگل

ئەو بیه‌شه‌شه ئەز نه‌ بوومه قاتل

۲۰۴۳ - زینی دکۆژم مه‌ گهر ب عه‌مدا

تووبا یه دجه‌ننه‌تا حه‌رم دا

شیوازی سالو‌خدانا میری وه‌کو کۆژه‌ک ب

ره‌نگه‌کی نه‌راسته‌وخو، و ب پیشه‌کیه‌کا په‌سن و

جامیری ژ لایی خه‌لکی حه‌ره‌مه‌سراییی فه،

باشترین به‌لگه‌یه بو وی چه‌ندی کو خانی قیایه فی

مرو‌فی ب ره‌نگه‌کی نه‌راسته‌وخو و ب ده‌فی

مالباتا وی کو هه‌منشینین حه‌رامسه‌راییی نه، وه‌کو

کۆژه‌ک نیشان بدهت ئان بوچی ئەو مرو‌ؤ دا

شکان ژ میری به‌ن بو کوشتنا زینی، دیاره ئەو ژ

– خانی نه ژ میرین کەشن و نه ژ یین سەردەمی
خۆ رازی نه‌بوویه، و ئەوان وه‌کو داری د دەستی
بیانیان دا سالۆخ ددهت، و ل دیمایکا داستانی ل
سەر زاری مەمۆی د بیژیت میرین کوردان
ئێخسیرن، لەورا ل میره‌کی د گەرھیت خۆدان
بریار بت دا بشیت کوردان ژ دیقەلانکی
(تەبەعیەتی) رزگار بکت.

پەراوێژ:

¹ پەرویز جیھانی، ئەحمەدی خانی مەم و زین ب رافە و شرۆفەیک نوو، دەزگای سپیریۆر بۆ چاپ و بەلاقرنی، چاپخانا خانی، دەۆک، ۲۰۰۷. ئەف بەرھەمە ژ دوو بەرگان پیکدھیت و بۆ ئمۆنا ئینانی د دەمی پراکتیککرنی دا ئەف پەرتۆکە بوویە بنەرەت و ل چ جھەکی ئامازە ب لاپەران نەھاتیە دان، چونکی فەکۆلەری ژمارین بۆ دێرین مەم و زینی هاتی دانان، ب کارئینایە.

² مجموعة من الكتاب الروس، المدخل الى علم الأدب، ترجمة أ.د. أحمد علي الهمداني، دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة، عمان، ۲۰۰۵، ص ۱۳۹.

³ حسن بحراوي، بنية الشكل الروائي (الفضاء، الزمن، الشخصية)، المركز الثقافي العربي، بيروت، دار البيضاء، ط ۱، ۱۹۹۱، ص ۲۰۸.

⁴ رەمەزان حەجی قادر، جە د رۆمانا کوردی یا دەفەرا بەھدیان دا گەریان ل بابی بەرزەو دۆزەخا سپی وه‌ک ئمۆنە، ژ وەشانین ئیکەتیا نفیسەرین کورد دەۆک، کوردستان، دەۆک، ۲۰۰۶، ل ۱۹۴.

⁵ نەوزەت ئەحمەد عوسمان زیناری، رەگەزەکانی چیرۆک لە داستانی مەم و زینی خانی دا، نامەیی دکتورا لە ئەدەبی کەردی دا، زانکۆی بەغدا، ۱۹۹۹، ل ۷۳.

⁶ محمد عزام، فضاء النص الروائي مقارنة بنوية تكوينية في أدب نبيل سلمان، دار الحوار للنشر والتوزيع، سورية، اللاذقية، ۱۹۹۶، ص ۸۶-۸۷.

⁷ ئەمین عبدولقادر، شیعرییەت د رۆمانین سدقی هروزی دا، دەزگای سپیریۆر بۆ چاپ و بەلاقرنی، ۲۰۰۸، ل ۱۲۳.

خانی ژ ی پتر راز و تشتی نەپەنی ژ میری و
حوکمداریا وی د زانن. د شیان دابوو ئەف دیمەنە
دگەل خالا چواری ژ هاتبا چونکە ژ بلی
کریارەکا میری، دانوستاندن ژ ی تیدا هەیه.

ئەنجام:

فەکۆلەر ل دیمایکا فەکۆلینی گەهەشتییە فان

ئەنجامان:

– هەر پینچ ریکین د هینە ب کارئینان بۆ
وینەکرن و پیشکیشکرنا کەسایەتی، ل دەمی
وینەکرن میر زینەدینی د مەم و زینی دا، د هینە
دیتن.

– کەسایەتیا میری پەرش و بەلاق بوویە و د باهرا
پترا برگین فەگیرانی دا یی ئامادەیه، و ب
هۆنەرەکی بەرز و تەفەکی ئالۆز میر هاتییه
دەستیشانکرن، لەورا هەندەک فەکۆلەران یا
هزرکری کو خانی ل هەندەک برگان د چیرۆکی دا
پەسنا میر زینەدینی د کەت، ئەو بووچوونەکا
هەلەیه وتی سالۆخدانا مال و ملک و شیانین
میرییه، وه‌کی دی هەرچی دەربارەیی میری هاتبت
گۆتن، هەمی ژ بۆ پتر شکاندنا وییه، ئەفجا خانی
راستەوخۆ یان ب دەفی کەسایەتیا یان ب
نیشاندا دیمەنەکی ئەنجام دابت.

– دەربارەیی میر (میرزا)ی خانی یی ژ ی رازی
نینە، وه‌لی دوعا وی بۆ وی چەندی یه‌کو ئەف
میرە د بنەکوکا خۆ دا کوردە و ژ ئیکی بیانی
باشترە.

- ^{۱۹} عبدالرحمن مزوری، هه‌لسه‌نگاندنا هونه‌ری سه‌روکینی د مه‌م و زینا خانی دا، گوفارا په‌یف، ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد، ده‌وک، ژ ۲۰۱۱، ۵۶، ل ۶-۲۲.
- ^{۲۰} په‌ریز ساپیر، بینای هونه‌ری چیرۆکی کوردی له سه‌ره‌تاوه تا کوتایی جه‌نگی دووه‌می جیهانی، له بلاو‌کراوه‌کانی ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلیمانی، ۲۰۰۱، ل ۱۸۸.
- ^{۲۱} په‌ریز جیهانی، نه‌همه‌دی خانی مه‌م وزین ب رافه و شروقه‌یه‌ک نوو، ژنده‌ری به‌ری، به‌رگی دووی، ل ۶۶۰.
- ^{۲۲} نه‌مینێ ئوسمان، نه‌همه‌دی خانی مه‌م و زین، چاپا ئیکه‌تیا، به‌غداد، ۱۹۹۰، ل ۱۸۶.
- ^{۲۳} عبدالرحمن مزوری، هه‌لسه‌نگاندنا هونه‌ری سه‌روکینی د مه‌م و زینا خانی دا، ژنده‌ری بووری، ل ۲۱.
- ^{۲۴} مجموعه من الكتاب الروس، المدخل الى علم الأدب، ترجمة أ.د. أحمد علي الهمداني، دار المسيرة للنشر و التوزيع و الطباعة، عمان، ۲۰۰۵، ص ۱۴۰.
- ^{۲۵} جان دوست، الدر الثمين في شرح مم و زین، دار سبیریز للطباعة و النشر، ده‌وک، ۲۰۰۶، ص ۵۷.
- ^{۲۶} انور محمد علي، احمد الخاني فلسفة التصوف في ديوانه مم و زین، دار سبیریز للطباعة و النشر، ده‌وک، ۲۰۰۷، ص ۵۶.
- ^{۲۷} سه‌نگه‌ر قادر شیخ محمه‌د حاجی، بنیاتی گیاره‌وه له داستانی (مه‌م و زین)ی نه‌همه‌دی خانی و رۆمانی (شاری مؤسقا‌ره سپیه‌کان)ی به‌ختیار عه‌لی دا، لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی (ره‌خنه‌یی، پراکتیکی، به‌راوردکاری)یه، ده‌زگای توێژینه‌وه و بلاو‌کردنی موکریانی، ۲۰۰۹، ل ۲۲۴.
- ^{۲۸} رولان بورنوف و ریال اوئیلیه، عالم الرواية، ترجمة نهاد التکرلی، مراجعة: فؤاد التکرلی و د. محسن الموسوي، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ۱۹۹۱، ص ۱۶۹.
- ^{۲۹} د. عدنان خالد عبدالله، النقد التطبيقي التحليلي، ص ۷۴.
- ^{۳۰} الدكتور عزالدين مصطفى رسول، احمدي خاني ۱۶۵۰-۱۷۰۷ شاعرا و مفكرا فيلسوفا و متصوفا، مطبعة الحوادث، بغداد، ۱۹۷۹، ص ۱۵۲.
- ^{۳۱} الدكتور عزالدين مصطفى رسول، الواقعية في الادب الكردي، منشورات أراس، الطبعة الثانية، أربيل، ۲۰۱۰، ص ۵۹.
- ^۸ د. عدنان خالد عبدالله، النقد التطبيقي التحليلي مقدمة لدراسة الأدب و عناصره في ضوء المناهج النقدية الحديثة، دار الشؤون الثقافية العامة، الطبعة الاولى، بغداد، ۱۹۸۶، ص ۶۸-۷۳.
- ^۹ د. نه‌همه‌دین جه‌باری، سه‌رنجیک بۆ بناخه‌کانی میژوویی چیرۆکی (مه‌م و زین)، کۆمه‌له وتاری یه‌که‌مین کۆری نیونه‌ته‌وه‌یی نه‌ده‌بی کوردی له زانستگای کوردستان، ئیران، سال ۲۰۱۰، ل ۴۴۰.
- ^{۱۰} عه‌بدولسه‌ه‌مان دوره، نه‌همه‌دی خانی، پیشگۆتن: بابی نازی، ژ وه‌شانین مه‌تین ۱۹، چاپخانا هاوار، ده‌وک، ۲۰۰۸، ل 21.
- ^{۱۱} أ.د. محسن محمد حسين، اربيل في العصر العباسي محاولة لخلخلة التاريخ، گوفاری نه‌کادیمی کوردی، چاپخانه‌ی حاجی هاشم، ژماره ۱۳، هه‌ولتیر، ۲۰۰۹، ص ۲۳۰.
- ^{۱۲} شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی، گۆلستانی سه‌عه‌دی، وه‌رگی‌راوی: مامۆستا مه‌لا موسته‌فا ره‌سول (سه‌فه‌وت)، دووه‌م چاپ، بلاو‌کردنه‌وه‌ی کوردستان، سه‌نه، ۱۳۸۴، ل ۱۱۰.
- ^{۱۳} چیرۆک نفیس، مه‌می ئالان، گۆرین له رینوسی لاتینییه‌وه بۆ رینوسی کور صا‌ح عه‌لی گوللی و نه‌نوه‌ر قادر محمه‌د، له چاپکراوه‌کانی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۷، ل ۲۲.
- ^{۱۴} ه، مه‌م، خانی مامۆسته‌یی سییه‌مین، ژ وه‌شانین ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد-ده‌وک، چاپخانا هاوار، ۲۰۰۶، ل ۱۳۴-۱۳۵.
- ^{۱۵} ته‌حسین ئیبراهیم دۆسکی، نه‌همه‌دی خانی و ره‌خنه‌گرتن ل زه‌مانی، په‌یف، کۆفاره‌کا ره‌وشنیری یه- ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد-ده‌وک ده‌ردئێخیت، ژ ۴۷، ۲۰۰۸، ل ۸-۱۴.
- ^{۱۶} سعید یقطین، الرواية و التراث السردی (من اجل وعي جديد بالتراث)، رؤیة للنشر و التوزيع، القاهرة، ۲۰۰۶، ص ۹۱.
- ^{۱۷} عبدالرحمن عمار، بنية التشابه بين المؤلف و شخصياته الروئية- دراسة نقدية، منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق، ۲۰۰۷، ص ۱۹.
- ^{۱۸} د. فه‌می شوکری عه‌بدوللّا، نه‌ته‌وه و ده‌وله‌ت و تاین له هزری نه‌همه‌دی خانی (۱۶۵۰-۱۷۰۷) دا، وه‌زاره‌تی رۆشنیری و لاوان به‌ریوه‌به‌رایه‌تی بلاو‌کردنه‌وه‌ی هه‌ولتیر، چاپخانه‌ی رۆشنیری، ۲۰۱۰، ل ۲۵۲.

- ٣٢ صادق بهاولدین نامیدی، ژ فولکلوری کوردی، ده‌زگای چاپ و بلاوکردنه‌وی نارس، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولتیر، ٢٠٠٢، ل٢٧-٢٨.
- ژینده‌ر:
- ئەمین عبدالقادر، شیعریه‌ت د رۆمانین سدقی هرۆزی دا، ده‌زگای سپیریژ بۆ چاپ و به‌لافکرینی، ٢٠٠٨.
- ئەمین ئوسمان، ئەهمه‌دی خانی مهم و زین، چاپا ئیککی، به‌غداد، ١٩٩٠.
- انور محمد علي، احمد الخاني فلسفة التصوف في ديوانه مم و زین، دار سبیریز للطباعة و النشر، ده‌وک، ٢٠٠٧.
- په‌ریژ سابیر، بینای هونری چیرۆکی کوردی له سه‌ره‌تاوه‌تا کوتایی جهنگی دووه‌می جیهانی، له بلاو‌کراوه‌کانی ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلیمانی، ٢٠٠١.
- په‌رویز جیهانی، ئەهمه‌دی خانی مهم و زین ب رافه و شو‌رفه‌یه‌ک نوو، ده‌زگای سپیریژ بۆ چاپ و به‌لافکرینی، چاپخانا خانی، ده‌وک، ٢٠٠٧.
- ته‌حسین ئیبراهیم دۆسکی، ئەهمه‌دی خانی و ره‌خه‌گرتن ل زه‌مانی، په‌یف، کۆفاره‌کا ره‌وشنیری یه‌- ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد-ده‌وک ده‌رئێخیت، ژ ٤٧، ٢٠٠٨.
- جان دوست، الدر الثمین في شرح مم و زین، دار سبیریز للطباعة و النشر، ده‌وک، ٢٠٠٦.
- چیرۆک نفیس، مهمی ئالان، گۆرین له رینوسی لاتینییه‌وه بۆ رینوسی کور صا‌ح‌ه‌لی گوللی و ئەنوه‌ر قادر محمه‌د، له چاپ‌کراوه‌کانی کۆری زانیاری کورد، به‌غدا، ١٩٧٧.
- حسن بحراوي، بنية الشكل الروائي (الفضاء، الزمن، الشخصية)، المرکز الثقافی العربي، بیروت، دار البیضاء، ط١، ١٩٩١.
- ره‌مه‌زان حه‌جی قادر، جه د رۆمانا کوردی یا ده‌فهره‌ به‌هدینان دا گه‌ریان ل بابی به‌رزه‌و دۆزه‌خا سپی وه‌ک نمونه، ژ وه‌شاین ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد ده‌وک، کوردستان، ده‌وک، ٢٠٠٦.
- رولان بورنوف و ریال اوئیلیه، عالم الروایه، ترجمه‌ نه‌اد التکرلی، مراجعه: فؤاد التکرلی و د. محسن الموسوي، دار الشؤون الثقافیة العامة، بغداد، ١٩٩١.
- سه‌نگه‌ر قادر شیخ محمه‌د حاجی، بنیاتی گێرانه‌وه له داستانی(مهم و زین)ی ئەهمه‌دی خانی و رۆمانی(شاری مؤسیقاره سبیه‌کان)ی به‌ختیار عه‌لی دا،
- لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی(ره‌خه‌یی، پراکتیکی، به‌راوردکاری)یه، ده‌زگای توژیینه‌وه و بلاوکردنی موکریانی، ٢٠٠٩.
- سعید یقین، الروایه و التراث السردی(من اجل وعی جدید بالتراث)، رۆیه‌لشنر و التوزیع، القا‌هیره، ٢٠٠٦.
- شیخ مصلح الدین سعیدی شیرازی، گۆلستانی سعیدی، وه‌رگێراوی: مامۆستا مه‌لا موسته‌فا ره‌سول(سه‌فه‌وت)، دووه‌م چاپ، بلاوکردنه‌وی کوردستان، سنه، ١٣٨٤.
- صادق بهاولدین نامیدی، ژ فولکلوری کوردی، ده‌زگای چاپ و بلاوکردنه‌وی نارس، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولتیر، ٢٠٠٢، ل٢٧-٢٨.
- د. عدنان خالد عبدالله، النقد التطبیقي التحلیلي مقدمة لدراسة الأدب و عناصره في ضوء المناهج النقدية الحديثة، دار الشؤون الثقافیة العامة، الطبعة الأولى، بغداد، ١٩٨٦.
- عبده‌ولرهمان دوره، ئەهمه‌دی خانی، پێشگۆتن: بابی نازی، ژ وه‌شاین مه‌تین ١٩، چاپخانا هاوار، ده‌وک، ٢٠٠٨.
- عبدالرحمن عمار، بنية التشابه بين المؤلف و شخصياته الرویة- دراسة نقدیة، منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق، ٢٠٠٧.
- عبدالرحمن مزوری، هه‌لسه‌نگاندنا هونری سه‌روکینی د مهم و زینا خانی دا، گۆڤارا په‌یف، ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد، ده‌وک، ژ ٢٠١١، ٥٦.
- الدكتور عزالدین مصطفی رسول، احمدي خاني ١٦٥٠-١٧٠٧ شاعرا و مفکرا وفیلسوفا و متصوفا، مطبعة الحوادث، بغداد، ١٩٧٩، ص١٥٢.
- الدكتور عزالدین مصطفی رسول، الواقعية في الادب الكردي، منشورات أراس، الطبعة الثانية، أبريل، ٢٠١٠، ص٥٩.
- د. فه‌می شوکری عبده‌ولللا، نه‌ته‌وه و ده‌وله‌ت و تاین له هزری ئەهمه‌دی خانی(١٦٥٠-١٧٠٧) دا، وه‌زاره‌تی رۆشنیری و لاوان به‌رێوه‌به‌رایه‌تی بلاوکردنه‌وی هه‌ولتیر، چاپخانه‌ی رۆشنیری، ٢٠١٠.
- محمد عزام، فچاو النص الروائی مقاربه بنویه تکرینی فی أدب نبیل سلمان، دار الحوار للنشر و التوزیع، سوریه، اللازقیه، ١٩٩٦.
- مجموعه من الكتاب الروس، المدخل الى علم الأدب، ترجمه أ.د. أحمد علی الهمدانی، دار المسیره للنشر و التوزیع و الکیاعه، عمان، ٢٠٠٥.

- أ.د. محسن محمد حسين، اربيل في العصر العباسي محاوله لخلخله التاريخ، گوفارى ئەكادیمی كوردی، چاپخانهی حاجی هاشم، ژماره 13، ههولیتیر، 2009.
- نه‌وزەت ئەهەد عوسمان زیناری، ره‌گه‌زه‌کانی چیرۆک له داستانی مه‌م و زینی خانی دا، نامه‌ی دکتورا له ئەده‌بی کوردی دا، زانکۆی به‌غدا، 1999.
- د. نه‌جه‌دین جه‌باری، سه‌رنجیک بۆ بناخه‌کانی می‌ژوو‌یی چیرۆکی (مه‌م و زین)، کۆمه‌له‌ وتاری یه‌که‌مین کۆری نی‌ونه‌ته‌وه‌یی ئەده‌بی کوردی له زانستگای کوردستان، ئیران، سال 2010.
- ه، مه‌م، خانی مامۆسته‌یی سییه‌مین، ژ وه‌شانی نیکه‌تیا نقیسه‌رین کورد-ده‌ۆک، چاپخانه‌هاوار، 2006.

شخصية الامير في (م و زین) لأحمد الخاني

الخلاصة

يهدف هذا البحث الى تبيان تلك الطريقة الفنية التي استخدمها أحمد الخاني في عمله (م و زین)، وذلك للكشف عن سداجة الامراء من خلال ايراد الامثلة من أثره الادبي و حسب طريقتي الاخبار و الكشف (العرض). وتضم هاتان الطريقتان خمس طرائق قد حددها النقاد من أجل عرض الشخصيات و تقديمها في الأثر السردي.

وطالما أنه تم ايلاء اهتمام خاص بشخصية الامير، و من أجل ابعاد نفسه من الشبهات و الشكوك من جانب أمراء الكورد و السلاطين العثمانيين فقد استخدم الشاعر تقنية فنية يصعب على المرء رؤيته، لكونها تتحلل في مجمل العمل الادبي، وقد يكون هذا سببا في أن يرى بعض الباحثين و القراء بأن الشاعر قد اتخذ في (م و زین) موقفا ايجابيا من الامراء ولاسيما من امراء جزيرة بوتان الا ان هذا ليس صحيحا. ففي هذا البحث نشاهد أن الامير لم يكن شخصية محببة لدى خاني.

يتألف البحث من محورين و مدخل نظري حول الشخصية.

المحور الأول: خاني و الأمير في الديباجة، و يتضمن "الامير الذي يشده خاني، و الأمير ميرزا، و اخلاص الخاني.

المحور الثاني: يتضمن وصف و عرض الأمير زين الدين في ملحمة م و زین.

مفاتيح الكلمات: م و زین، الامير ميرزا، الامير زين الدين، الشخصية، التبعية، عرض.

Summary

The goal of this research paper is to show the artistical path that Ahmade Xane chose for his work "Mem u Zin". He reveals the ignorance of those princes who were governing back then based on literary examples and according to two ways. On the one hand there are news and on the other hand he presents revelations. According to critics, five ways come off the two previously mentioned main ways to introduce the people who appear in his work literary.

In this work he specifically deals with the figure of one prince. To keep himself away from negative speculations on the part of Kurdish princes and Ottoman sultans, the writer uses an artistical technique that is hard to understand for normal people but is clear for people of his kind. This technique might be the reason why some readers were of the opinion that the work "Mem u Zin" would present a positive picture of princes, especially of those of "Gazerat Botan" (Botanical Islands). However, this is not the truth. In his work one can see that the prince is not a popular person with Ahmade Xane.

This research paper begins with a theoretical introduction of personalities followed by two chapters.